

VERSLAG VAN DE OPENBARE VERGADERING VAN DE GEMEENTE DORDRECHT - DORDTSE DINSDAG D.D. 21 JANUARI 2025

Vergaderzaal 1

2. Vragenhalftuur

Voorzitter: De heer Schalken-den Hartog
raadsgriffier: Mevrouw Wepster
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Dhr. Noldus (VVD)
Mevr. Stolk (VSP)
Dhr. De Vries (VSP)

Portefeuillehouders: Wethouder C. van Benschop

Overige aanwezigen: dhr. De Boer

De voorzitter: Beste mensen, als iedereen wil gaan zitten, wil ik graag starten. Dank u wel dat het zo snel stil kan worden. Welkom allemaal bij het vragenhalftuurtje van, wat is het vandaag, dinsdag 21 januari. Als iedereen stil wil zijn, dan gaan we beginnen. Er is één vraag voor dit vragenhalftuurtje. Maar vandaag zijn er ook vragen gesteld door een aantal partijen uit onze raad over de SDD. En wethouder Benschop, die zit inmiddels ook aan tafel, heeft de Agendacommissie gevraagd of zij ook al nu een korte toelichting kon geven of een reactie op die vragen. En omdat er vandaag maar één vraag was voor het vragenhalftuurtje heeft de Agendacommissie besloten dat mevrouw Van Benschop daar de ruimte voor krijgt. Na de vraag komen die artikel 39-vragen aan de orde. Ga ik snel als eerste naar de vraag die voor vandaag gesteld wordt. En dat is een vraag van de VSP. En die gaat over de bereikbaarheid van de Drechthopper. En volgens mij was het mijnheer De Vries die een korte toelichting ging geven op de vraag. Gaat uw gang, mijnheer De Vries.

De heer De Vries: Dat klopt. Dank u wel, voorzitter. De VSP wil aandacht vragen voor de problemen die burgers ervaren bij het gebruik van de Drechthopper dienstverlening. We hebben hier namelijk zorgen over. Aanleiding is, en dat is een slordigheidje wat erin is verdwenen, een gepland ziekenhuisbezoek voor 17 februari om 07.30 uur in de ochtend. En dat gaat over een 80-jarige man, afhankelijk van deze vervoerdienst. Slaagde er niet in vervoer naar het ziekenhuis te regelen in de vroege ochtenduren. Noch telefonisch, noch via de website was het mogelijk om een afspraak te maken. Dit roept vragen op over de toegankelijkheid en betrouwbaarheid van deze cruciale dienstverlening, met name voor kwetsbare groepen, zoals ouderen. Er is ook contact opgenomen met de Sociale Dienst Drechtsteden, maar zij verwezen terug naar Stroomlijn, met de mededeling dat deze organisatie zelf de regels bepaalt. Dit soort bureaucratische verwijzingen en de lange wachttijden dragen niet aan bij een oplossing en veroorzaken onnodige stress in een toch al kwetsbare situatie.

De VSP stelt hierover de volgende vragen. Is het college op de hoogte van dit incident? En zijn er meer recente incidenten bij het college bekend? Wat vindt het college op dit moment van de toegankelijkheid en betrouwbaarheid van de Drechthopper? En drie, vindt het college het wenselijk maatregelen te nemen om de toegankelijkheid en betrouwbaarheid van de Drechthopper te verbeteren? En zo ja, welke specifieke maatregelen worden overwogen? Tot zover, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Ik ga naar het college. Een reactie van mevrouw Van Benschop.

Mevrouw Van Benschop: Zeker. Ik loop eventjes de vragen gewoon langs. Ik ga ze niet herhalen. Volgens mij heeft iedereen ze ook kunnen zien. Bij de eerste vraag, of deze specifieke melding bij ons bekend is? Nee. Dat komt natuurlijk ook, omdat volgens mij is deze klacht, noem ik het maar even, rechtstreeks aan de raad gestuurd. We hebben er nu wel kennis van genomen. Ook bij Stroomlijn aangegeven dat dit heeft gespeeld. Er is vorig jaar een keer een incident gelijksoortig geweest, dat een beller niet bij de telefoniste terecht kwam. Daar bleek iets in het systeem te zitten, dat is aangepast. Maar deze specifieke casus kennen we niet. Er zijn wel vaker natuurlijk dingen die niet goed gaan. Dat weten we ook. Er is een percentage van op tijd rijden bijvoorbeeld van bijna 94 procent. Dat is geen 100 procent. Er zijn wel vaker gevallen dat er iets niet goed gaat. Wat we vinden van de toegankelijkheid en de betrouwbaarheid van de Drechthopper? Als je kijkt naar de afspraken die wij gemaakt hebben met Stroomlijn over op tijd rij percentages en dergelijke, dan scoren ze binnen de normen. Maar nogmaals, wat ik net ook al zei, er worden echt meer dan 200.000 ritten per jaar gereden. Als er een afwijkpercentage is van 6 procent, dan gaat het natuurlijk nog steeds om best een aantal ritten die niet goed gaan. En dat kan zijn te laat opgehaald of dergelijke. Maar goed, daar zitten altijd fouten in. De toegankelijkheid en betrouwbaarheid zijn op dit moment binnen de normen die we hebben afgesproken, maar we zien wel dat er een toenemende druk is op de voorziening. Steeds meer mensen die er gebruik van maken. Steeds minder mensen die het werk kunnen doen. En dat is wel een van de redenen waarom we weer aan het kijken zijn, welke maatregelen kunnen we nemen om die dienstverlening zo betrouwbaar mogelijk, want dat is echt heel belangrijk, dat delen we helemaal met de vragenstellers, om die dienst zo betrouwbaar mogelijk, zo toegankelijk mogelijk te houden. We hebben nu nog geen concrete maatregelen. We zijn nu in het proces om dat ook weer voor te leggen bij de verschillende raden, want dat doen we met zeven raden tegelijk.

De voorzitter: Dank u wel.

De heer De Vries: Dank u wel voor de uitleg.

De voorzitter: Voldoende antwoord? Ja. Heel mooi. Dat was de enige vraag voor vanavond. En zoals ik net al aangaf, had wethouder Van Benschop ook gevraagd of ze vanavond een nadere toelichting of een uitleg kon geven naar aanleiding van de artikel 39-vragen die vandaag gesteld zijn. Die zijn gesteld door de Verenigde Senioren Partij, Op Ons Eiland, Fractie van Waardhuizen, DENK en Forum voor Democratie. We hebben nu nog 24 minuten over. En ze hoeven natuurlijk niet volgepraat te worden.

En als het goed is, komen er natuurlijk ook nog schriftelijke antwoorden op de vragen. Maar ga uw gang.

Mevrouw Stolk: Voorzitter, voordat de wethouder aftrapt, mogen wij ook nog vragen stellen of is het een monoloog?

De voorzitter: Vooralsnog is het niet nu ... De vragen zijn, als het goed is, schriftelijk gekomen. Dat zijn de vragen waar we nu vanuit gaan en waar de wethouder nu een reactie op gaat geven.

Mevrouw Van Benschop: Voorzitter, dank u wel. Die vragen hebben wij inderdaad vandaag toegestuurd gekregen. Daar zat ook een Woo-verzoek bij. En ik wil even aan de voorkant benadrukken, wij gaan die vragen gewoon schriftelijk beantwoorden. Dit is ook niet ter vervanging van. Op het Woo-verzoek komen we ook gewoon netjes terug. Maar wat ons wel goed leek, door de zorgen die spraken uit de vragen, ik vermoed naar aanleiding van of in ieder geval onder andere naar aanleiding van de anonieme brief die op 8 januari ook is verzonden van de anonieme briefmelders over het wel of niet onafhankelijk zijn van het onderzoek, dat het goed zou zijn om zo snel mogelijk in ieder geval u informatie te geven over hoe die onafhankelijkheid van dit onderzoek geborgd is, omdat het ook implicaties kan hebben voor mensen die in gesprek gaan als ze het idee hebben dat dat niet zo is. Dat willen we graag even toelichten. Dat doen we een beetje langs de lijn van de vragen, maar we zullen niet op iedere vraag specifiek ingaan. En ik heb het verzoek gedaan aan de Agendacommissie om ook het onderzoeksbureau op sommige vragen antwoord te laten geven, omdat zij de professional zijn en ik niet. Ik wil graag vragen of het onderzoeksbureau aan tafel mag komen zitten?

De voorzitter: Dit is niet gebruikelijk en was mij ook niet van tevoren meegegeven, maar het lijkt mij prima.

Mevrouw Van Benschop: Als jullie dan een plekje op willen schuiven.

De voorzitter: Mevrouw Stolk.

Mevrouw Stolk: Dan wil ik ook vragen stellen. Ik ga hem maar gelijk even erin gooien, omdat ook het onderzoeksbureau nu aan tafel komt te zitten. Vanmiddag ben ik gebeld door bezorgde medewerkers. Er was vandaag een gesprek met het onderzoeksbureau bij Van der Valk. Rechtsaf was het onderzoeksbureau en linksaf zat de SDD te vergaderen. Er zijn mensen daar gewoon weggedragen, want die zagen het woord SDD staan en het onderzoeksbureau. Gaat er dan niet ergens een belletje rinkelen, jongens, de SDD gaat daar niet zitten bij Van der Valk of het onderzoeksbureau gaat daar niet zitten? Dat wil ik hier wel even op tafel hebben, als we de veiligheid van de medewerkers willen waarborgen.

De voorzitter: Dank voor deze toelichting. Ik ga ervan uit dat mevrouw Van Benschop op deze vraag wellicht ook nog even in kan gaan. Maar laten we verder in ieder geval proberen zo ver mogelijk inderdaad uw eerste reactie af te wachten.

Mevrouw Van Benschop: Dat is goed. Ik zal het heel kort houden. Wat wij proberen als dagelijks bestuur en als college van Dordrecht, maar ook in de hele regio doen we dat,

om in zoveel mogelijk transparante termen zoveel mogelijk informatie ook te delen. Dat doen we met hoge frequentie in procesbrieven. Omdat wij ons realiseren dat de zorgen die geuit zijn rondom de SDD niet alleen leven binnen de organisatie, maar ook bij inwoners, vanzelfsprekend ook bij raden. We kunnen niet alle informatie opvragen bij het onderzoeksbureau, omdat het juist de bedoeling is dat niemand, ook niet het DB of wie dan ook, informatie toegestuurd krijgt of op kan vragen over de inhoud van het onderzoek, zolang het onderzoek loopt. Dat betekent dat wij voornamelijk communiceren over procesinformatie. En dat betekent ook dat we sommige vragen die ons gesteld worden, door raden of door wie dan ook, afstemmen met het onderzoeksbureau, omdat wij te allen tijde willen voorkomen dat we informatie toesturen die op wat voor manier dan ook de onafhankelijkheid van het onderzoek in de weg zou kunnen zitten. En er worden in de artikel 39-vragen wat vragen gesteld ook over andere zaken rondom het proces. Niet alleen over de onafhankelijkheid van het onderzoek, maar bijvoorbeeld ook over procesbegeleiders en dergelijke. Daar proberen we echt in alle openheid aan te geven, wie is erbij betrokken, zodat desnoods nog gegoogeld kan worden wie dat is. Dat is bijvoorbeeld de heer Sengers als procesbegeleider. In de vragen stond nog de heer Van Mourik, maar die heeft ons alleen geholpen om te komen tot een onderzoek. Vervolgens hebben we een onafhankelijke procesbegeleider, die nergens bij betrokken is geweest, bij de Sociale Dienst of bij de gemeente Dordrecht. We hebben een externe vertrouwenspersoon ingeschakeld. Niet omdat wij ervan uitgaan dat er niemand binnen de SDD meer te vertrouwen zou zijn, maar omdat wij willen dat medewerkers te allen tijde de keuze hebben met wie zij hun zorgen bespreken. En als zij vragen hebben dat niet alleen bij interne mensen te hoeven doen, maar dat ook bij externe kunnen doen. En op deze manier proberen wij in alle, ook chaos die er binnen de dienst heerst, gewoon gevoelens, allerlei dingen die hen overkomen zoveel mogelijk waarborgen in te bouwen dat mensen het gevoel hebben dat ze met een gerust hart hun verhaal kunnen doen bij het onderzoeksbureau. Het DB heeft ook geen kennis van, wie meldt zich, wanneer heeft iemand zich gemeld, met wie wordt een gesprek gevoerd? Ik hoor de opmerking van mevrouw Stolk. En daar ga ik achteraan. Daar heb ik geen antwoord op. Dat weet ik niet. Ik was daar zelf niet bij aanwezig. Dat weet ik oprecht niet. Dat zal ik nog navragen. Maar ik denk dat het vooral heel goed is om even in algemene termen, omdat ik wil voorkomen dat we nu alle vragen na gaan lopen, want die ga ik sowieso schriftelijk beantwoorden, maar het onderzoeksbureau ook even te laten reflecteren op, hoe zorg je in een dergelijk onderzoek dat je onafhankelijk blijft en dat je de informatie die je opdoet in het onderzoek beschermt en de mensen die daaraan deelnemen ook?

De voorzitter: Dan geef ik het woord aan de mijnheer van het onderzoeksbureau.

De heer De Boer: Goedenavond. Hier is dan het onderzoeksbureau. Mijn naam is Edwin de Boer. Ik ben projectleider van het onafhankelijk onderzoek, zoals wij dat uitvoeren in opdracht van het DB van de GRS. Dat doe ik niet alleen, doe ik samen met een team van vier tot vijf personen. En namens de wethouder ben ik gevraagd om een toelichting te geven op de onafhankelijkheid en hoe dat geborgd is.

Zo zal ik een aantal algemene zaken erover vertellen. Mochten er naar aanleiding daarvan nog vragen zijn, dan hoor ik dat wel. Maar eigenlijk behandelen wij verschillende onderzoekssporen. Enerzijds bestuderen wij documenten. Daarnaast houden we interviews. Dat doen we zowel proactief. Wij benaderen mensen zelfstandig. Dat kunnen

werknemers zijn van de SDD, kunnen voormalig werknemers zijn of andere personen die in onze optiek relevante informatie hebben. En het derde onderzoeksspoor is eigenlijk het meldpunt, zoals dat is ingesteld en dat ruim drie weken is opengesteld. Afgelopen vrijdag is dat formeel gesloten. En dat meldpunt wordt ook goed gebruik van gemaakt. Mensen weten ons goed te vinden, zowel huidige werknemers, maar ook voormalige werknemers en derden die zeggen relevante informatie te hebben. Die meldingen worden door ons vanzelfsprekend tot in detail uitgeplozen. En aan de hand daarvan bepalen wij wie wij wel en niet verder wensen te spreken en welke informatie we eventueel nog extra moeten ophalen naar aanleiding van de informatie die tot het meldpunt, tot ons komt. Het is onze taak als onafhankelijk bureau om ook onafhankelijk onderzoek te doen. Dat is onze corebusiness. Dat borgen wij via verschillende wegen, zoals ik net al een aantal zaken heb toegelicht. Een van die onderdelen is ook een veilige omgeving creëren. De gesprekken vinden altijd op een neutrale locatie plaats. Van tevoren krijgen mensen de thema's toegestuurd. En van ieder interview wordt ook een verslag gemaakt, dat ter wederhoor aan de personen ter beschikking wordt gesteld. En daar kunnen ze ook nog een keertje op reageren. Daarnaast werken we met een zogeheten onderzoeksprotocol, wat ook voor iedereen inzichtelijk is. De werknemers van de SDD en derden krijgen van tevoren ook het onderzoeksprotocol toegestuurd. In dat onderzoeksprotocol staat ook uitgelegd dat wij werken in ieder geval op basis van strikte vertrouwelijkheid. Als onderzoeksbureau werken wij niet op basis van volledige anonimiteit. En dat zal ik eventjes toelichten. Mensen die zich bij ons melden, dienen zich richting ons altijd te identificeren, zodat wij weten in ieder geval wie wij aan tafel hebben en dat we ook te maken hebben met personen, zoals we denken die ze zijn. We vragen niet formeel om een identiteitsbewijs, maar we doen wel eventjes wat navraag of de personen ook daadwerkelijk personen zijn, die wij aan tafel hebben, die ze zeggen te zijn. Vervolgens zijn ze richting ons niet anoniem, maar kunnen we wel garanderen, als personen daar gebruik van willen maken dat ze richting de buitenwereld en in een eventuele rapportage volledig anoniem zijn. Die borging zit er ook volledig in. En dat mensen in ieder geval vrijuit zijn om te spreken. En tot nu toe hebben we daar ook nog geen enkele klachten van gehad. En nogmaals, uit het feit dat van het meldpunt zeer goed gebruik wordt gemaakt, leid ik uit af dat daar in ieder geval voldoende veiligheidsborging voor personen in zit. Daarnaast kan ik zeggen in ieder geval dat het het primaat van ons als onafhankelijk bureau zit te bepalen wie wij willen spreken en dat daar niemand anders over gaat, anders dan wij als bureau. En natuurlijk horen we uit interviews wel dat mensen zeggen, je zou ook eens met die moeten spreken en je zou ook eens met die moeten spreken. Afhankelijk van onze onderzoeksvraag, die zich met name in het vooronderzoek helemaal toespitst op sociale en zakelijke integriteit, kijken we of het inderdaad opportuun is om personen die vanuit de interviews worden aangedragen ook daadwerkelijk te spreken. Maar ik wil absoluut de suggestie wegnemen, want er wordt ook in een van de vragen de suggestie daar gedaan dat er gestuurd wordt vanuit het DB of vanuit de SDD op de te spreken personen.

Dat is absoluut niet het geval, want wij doen het onderzoek, wij zijn onafhankelijk en er gaat niemand anders over de te spreken personen dan wij als onderzoeksbureau. En sterker nog, als die suggestie door de buitenwacht gedaan wordt dat het onderzoek mogelijk niet onafhankelijk is, belemmert dat uiteindelijk ook de valide en betrouwbare uitkomsten van het onderzoek. Want volgens mij is iedereen erbij gebaat dat iedereen zich durft te melden. En zodra er tendentieuze berichtgeving komt dat het onderzoek

niet onafhankelijk zou zijn of dat mensen zich niet veilig voelen om te melden, dan kan dat de uitkomsten belemmeren. En wij willen eigenlijk altijd een zo valide mogelijk en betrouwbaar mogelijk eindonderzoek. Ik denk dat de SDD ermee geholpen is als iedereen zich veilig voelt om te melden. En de tendentieuze berichtgeving die wij in de afgelopen week hebben meegekregen, helpt daar niet aan bij. Ik hoop dat mijn verhaal wel bijdraagt aan het feit dat wij in ieder geval objectief en onafhankelijk onderzoek doen. En tot slot kan ik nog melden dat wij ook meermaals in contact zijn getreden met de zogeheten anonieme melder of anonieme melders. En tot op heden hebben zij nog steeds niet gereageerd op ons verzoek om met hen in gesprek te gaan. Dat is ook iets wat ik nog kan melden. Ik kan nog veel meer vertellen, in ieder geval vertellen ook over onze ervaring. We hebben meerdere van zulke grote onderzoek gedaan, onder andere voor de gemeente Rotterdam, de gemeente Arnhem. En altijd is in de beginfase van zo'n onderzoek inderdaad weleens de vraag vanuit de raad, in hoeverre is het onafhankelijk? Dan vertellen wij wel vaker dit verhaal. En de ervaring leert ook, als we eenmaal een toelichting hebben gegeven en er is iets meer comfort, dan kan het onderzoek ook echt zijn werk gaan doen en kunnen mensen zich in ieder geval helemaal gaan melden en zijn die uitkomsten zo valide en plausibel mogelijk. Dat is denk ik wat ik er tot nu toe over wil zeggen. Ik weet niet of er nog andere vragen zijn?

De voorzitter: Ik kijk even rond. Maar er is wel aan het begin net al, voordat u aan het woord kwam, een vraag gesteld door mevrouw Stolk. Kunt u daar wellicht een reactie op geven, over die bijeenkomst waar mevrouw Stolk het over had?

De heer De Boer: We gaan natuurlijk niet in detail treden. Maar het enige wat ik daarover kan zeggen, is in ieder geval dat wij altijd zorgen voor een veilige en anonieme setting en dat dat altijd geborgd is. En dat was ook vandaag het geval.

De voorzitter: Zijn er nog mensen die nu, naar aanleiding van deze toelichting, een vraag hebben? Zo niet, in ieder geval komen alle antwoorden ook gewoon schriftelijk naar de fracties.

De heer Noldus: Voorzitter.

De voorzitter: Mijnheer Noldus.

De heer Noldus: Toch nog een vraag. Want ik hoorde de antwoorden of de toelichting eigenlijk. Ik heb vanmiddag dan de vragen, of vanavond de vragen gehad. Ik ben eigenlijk dan toch wel benieuwd wat deze toelichting ook doet? Ik ben benieuwd richting...

Misschien een vraag richting de vragenindieners, of zij dan ook denken dat het stellen van die vragen bijdraagt aan een veilige omgeving, of dat wellicht nog een heroverweging van de vraag of een soort van second opinion op welke vragen en welke niet teweegbrengt? Ik ben er toch wel benieuwd naar, want ik denk dat ik hoorde het onderzoeksbureau wel duidelijk dat de berichtgeving en ook de tendens die we hier in deze zaal meegeven ertoe doet voor de beleving van het onderzoek en een veilige, integere omgeving, waar de behoefte bij de Sociale Dienst Drechtsteden zoveel behoefte aan hebben. Mijn vraag is eigenlijk niet zozeer aan het college of aan het onderzoeksbureau, maar meer aan de stellers van die vraag daarvan.

Mevrouw Stolk: Voorzitter, daar wil ik wel antwoord op geven.

De voorzitter: Maar dan wil ik wel even aangeven dat het hier om een korte reactie gaat, want dat we hier niet de discussie gaan voeren over de vragen, zoals die gesteld zijn.

Mevrouw Stolk: Nee hoor, voorzitter. Natuurlijk hebben we het gehoord. En dank voor de toelichting. Maar ik kan dit nu niet in mijn eentje beslissen. Maar wat mij betreft, wat de VSP betreft, blijven die vragen gewoon staan. En ik moet even met de mede-indieners daar in overleg treden hoe we hier verder mee gaan.

De voorzitter: Vooralsnog liggen de vragen er, zoals die vandaag zijn ingestuurd richting het college en zal daar in ieder geval formeel antwoord op komen, denk ik.

Mevrouw Van Benschop: Voorzitter, zeker. Maar dat we dat ook even duidelijk hebben, het is niet dat dit ter vervanging was van de beantwoording van de vragen. We gaan de vragen beantwoorden. En dat doen we zo open mogelijk, zonder het onderzoek te schaden.

De voorzitter: Dan dank ik u allen voor het luisteren. Dank voor de toelichting. Ook aan mijnheer De Boer, dank voor de toelichting. Sluit ik dit vragenhalfuurtje. En een goede vergaderavond allemaal.

3. Agenderingsverzoek GroenLinks over Voortgang en actualiteit op Chemours-dossier (voortzetting van kennisbijeenkomst van 12 november 2024)

Voorzitter: Mevrouw Boom-Vos
raadsgriffier: Mevrouw Bronsveld
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Dhr. Gündogdu (Op Ons Eiland)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Mevr. Kamphuis (SP)
Dhr. Kuhlmann (VVD)
Mevr. Lammens-Oostdijk (VVD)

Portefeuillehouders: wethouder T. de Jonge
Overige aanwezigen: mevr. Kamps, mevr. Bulder, dhr. Hakkeling, mevr. Van Ameijde, dhr. De Hoop

Mevrouw Kamps: Door de wormen. Doordat de concentratie PFAS in de wormen hoog was, lijkt het dat PFAS stapelt. Dat noemen we ook wel accumuleren. In de wormen is vooral PFOS aangetroffen. En PFOS is, voor zover bekend, niet door Chemours geproduceerd. De herkomst van deze PFOS is op dit moment niet bekend. We treffen dit diffuus in de bodem in onze regio aan. PFOS wordt met name geassocieerd met blusschuimen, gebruikt door de brandweer, maar ook bijvoorbeeld door particulieren. Wat moet er gebeuren als de herkomst van die PFOS bepaald zou moeten worden? Allereerst moet je weten wat de bronnen van PFOS kunnen zijn. Je moet de

verspreidingsroute van die bron kennen. En vervolgens moet er gekeken worden, kan dit gekoppeld worden aan de plekken waar je die PFOS aantreft? Dat voor zover deze vraag.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Kamphuis heeft een vraag.

Mevrouw Kamphuis: Dank u wel voor het antwoord. Ik zou graag, via de voorzitter, willen vragen, bij Chemours had je vroeger een opleiding om kleine blusmiddelen te gebruiken. En Chemours heeft ook een brandweer zelf, die oefent op het terrein. Kan het niet daarvandaan komen dan, want ze gebruiken blusmiddelen.

Mevrouw Kamps: Als het gebruikt wordt op het terrein, dan slaat die PFOS neer op de plek waar het gebruikt is, waar de brandjes geblust zijn. En als het daar op de bodem neerslaat, dan blijft het daar op die bodem liggen. Dan zou dat geen verklaring zijn waarom er een aantal kilometers verderop PFOS wordt aangetrokken.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie heel veel enthousiasme. En als voorzitter schrik ik dan gelijk qua tijd. Maar gaat uw gang. Laten we even ... De heer Den Hartog heeft ook een vraag.

De heer Den Hartog: Dank u. En dank u voor het antwoord. Dan is mijn vervolgvraag natuurlijk, als we moeten achterhalen wat de bronnen en de verspreidingsroutes zijn, welke instantie zou dat kunnen achterhalen? Oftewel, waar kan ik een vervolgvraag stellen?

Mevrouw Kamps: Dat is een vraag die ik heel lastig vind om te beantwoorden. Dat kan ik niet beantwoorden.

De voorzitter: Er zitten hier nog meer experts. Mevrouw Elberse heeft dat volgens mij wel. Gaat uw gang.

Mevrouw Bulder: Dank u wel, voorzitter. Even ook als toelichting dat het RIVM op dit moment bezig is naar brononderzoek voor de aangetroffen PFAS in particuliere eieren. Dat is een landelijk onderzoek. Dat voeren wij op dit moment uit. En volgens mij is ook hier regionaal een onderzoek gedaan, waar de uitkomsten inmiddels van bekend zijn.

De voorzitter: Dank u wel voor de bijdrage. Dat helpt. Gaat uw gang.

De heer Hakkeling: PFOS komt meer dan PFOA eigenlijk over het hele land verspreid voor. En dat jullie al onderzoek van RIVM naar eieren ... Vind je ook in Friesland en Limburg en Brabant en Noord-Holland. Wij hebben onszelf diezelfde vraag ook gesteld. Wat je al zegt, het lijkt niet van Chemours te komen. Kunnen we in ieder geval niet bewijzen. En we vinden het op plekken die ook niet naar Chemours wijzen, maar je vindt het wel. En natuurlijk komt de PFAS niet uit de wormen. De PFAS komt uit de grond. En dat komt weer ergens anders vandaan. We weten gewoon niet en jullie zijn ook nog niet zover dat je zegt, maar dat is het. Maar we vinden het wel in heel Nederland. En ook in eieren in heel Nederland. Dat haalt een beetje het regionale karakter van dit verschijnsel weg.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Gündogdu, uw vraag is inmiddels beantwoord? Dan ga ik het woord weer aan mevrouw Kamps geven voor de volgende vragen. Dank u wel.

Mevrouw Kamps: Dan ga ik over naar de vragen die vanuit de VVD zijn binnengekomen. Te beginnen met de vraag, hoe verhouden de gezondheidsrisico's van PFAS, door het wonen op korte afstand van de Chemours-fabriek, zich tot andere gezondheidsrisico's? En dan is er een scala aan gezondheidssituaties meegegeven zoals, is het ongezonder dan een pakje sigaretten per week roken? Is het ongezonder dan 20 kilo overgewicht?

De voorzitter: We kunnen het proberen, denk ik hoor, ik ben ook even aan het zoeken, om antwoord te geven. En dan denk ik dat de VVD op het einde wel roept, die of die mis ik nog. Dat scheelt misschien een hoop tijd.

Mevrouw Kamps: Zeker.

De voorzitter: Dank u wel.

Mevrouw Kamps: En ik wil in mijn antwoord beginnen met te stellen dat bovenstaande vraag natuurlijk een hele begrijpelijke vraag is. Want hoe erg zijn gezondheidsrisico's als je het vergelijkt met andere bekende gezondheidsrisico's? Maar een een-op-een vergelijking maken, is niet mogelijk. En daarvoor zijn twee belangrijke redenen. Allereerst kennen we de specifieke werkingsmechanismen van PFAS op menselijk celniveau niet, waardoor we niet goed weten welke risicofactoren voor ziekte dit kan veroorzaken. Ook weten we niet bij welke dosis er effecten optreden. En daardoor is niet goed te zeggen wat de gezondheidsrisico's door PFAS voor omwonenden van Chemours zijn. Je hebt daardoor niets concreets om mee te vergelijken. Je hebt geen startpunt. Ten tweede, alle beschreven voorbeelden hebben betrekking op verschillende ziekte uitkomsten en verschillende ziekmakende factoren. En daardoor ga je eigenlijk appels met peren vergelijken. Daarnaast is kans op ziekte ook afhankelijk van persoonlijke factoren. En dat laat je nu helemaal weg.

De voorzitter: De heer Kuhlmann.

De heer Kuhlmann: Dank u, voorzitter. Ik probeer toch even te kijken of we misschien nog een stapje kunnen zetten of in elk geval nog wat dieper kunnen gaan. Omdat ik begrijp, er wordt onderzoek gedaan naar de gezondheidsrisico's die te maken hebben met PFAS. En we komen misschien in de toekomst nog meer te weten. Maar zou er toch niet aan de hand van wat er nu bekend is iets meer ... Laat ik het zo zeggen, je hebt aan de ene kant mensen die in de media doen alsof er geen risico's zijn, alsof PFAS een verzonnen gezondheidsprobleem is. Tegelijkertijd zijn er ook mensen die zich heel veel zorgen hierover maken. En bij wijze van spreken alleen nog maar water uit een fles willen drinken of niet naar Dordrecht durven te komen, terwijl dat naar mijn idee wat overdreven is. Maar goed, ik ben geen arts. U bent dat wel. Ik begrijp dat er natuurlijk allerlei beperkingen zijn, niet zo heel gemakkelijk dingen met elkaar te vergelijken. Maar kunt u ons toch op de een of andere manier een beetje meenemen, met de kennis die er vandaag is, hoe je de risico's zou moeten inschatten? Ik zou dat heel prettig vinden.

Mevrouw Kamps: Wederom een hele begrijpelijke vraag. In de kennissessie van eind vorig jaar is er ook een toelichting geweest vanuit de GGD over die verschillende niveaus

van bewijs die er zijn voor gezondheidsschade door PFAS, waarbij er voor sommige gezondheidseffecten meer bewijs is dan voor andere gezondheidseffecten. Maar voor onze regio is dat gewoon heel lastig om vast te stellen, omdat om een gezondheidseffect te ontwikkelen van PFAS er ook gegevens nodig zijn over, hoelang is iemand blootgesteld, hoe hoog is iemand blootgesteld, hoe ziet de rest van iemands leven eruit? Die leefstijlfactoren. Om dit in cijfers te vatten, is heel lastig. En doordat ik geen startpunt heb, kan ik het ook moeilijk leggen naast een pakje sigaretten per week. Wat ik wel kan zeggen, wonen naast een snelweg is heel erg slecht. Roken van sigaretten is heel erg slecht. Hier staan zeker gezondheidsrisico's tussen waarover ik mij vanuit artsenperspectief veel zorgen maak.

De voorzitter: Als het bondig is, want volgens mij is het antwoord, het is appels met peren vergelijken.

De heer Kuhlmann: Ik begrijp het. Want u gaf ook aan, het ligt eraan op welke manier je bent blootgesteld, hoelang, hoe ernstig. Als ik een groep kan voorstellen, waar het gaat om Chemours en in deze regio, waar gedurende lange tijd veel aan de blootgesteld is, zijn mensen die daar hebben gewerkt. En zeker als je daar lang hebt gewerkt. Zou het zinnig zijn om een gezondheidsonderzoek te doen, op vrijwillige basis uiteraard, naar bijvoorbeeld mensen die daar gewerkt hebben? Zou dat informatie opleveren waarbij die onzekerheden en die vragen die u noemt, dat daar meer ... Zou dat wat opleveren?

Mevrouw Kamps: Wat u zegt is correct. Mensen die bij Chemours hebben gewerkt, zijn over het algemeen hoger blootgesteld dan omwonenden. En wat betreft de gezondheid van werknemers valt dat onder de bedrijfsgeneeskunde, onder de bedrijfsarts die bij een dergelijke fabriek werkt.

De voorzitter: Dank u wel. Dan zou ik voor willen ... Heel kort. Dan ga ik bij de andere mensen ook een beetje ...

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Zou het mogelijk zijn om een enquête te doen bij oud-werknemers, onder vrijwillige basis, dat ze zelf kunnen zeggen ... Je hoort verhalen van, mijn vader is overleden met zijn 50e en de andere is 85 geworden.

Mevrouw Kamps: Nu weet ik, ik kijk ook even naar mijn collega, dat oud-werknemers ook zijn meegenomen in het RIVM-onderzoek.

Mevrouw Bulder: Klopt. Mijn collega, Janneke Elberse, heeft vorige keer hier aangegeven wat er in de verkenning Chemours, Westerschelde is onderzocht. Daaronder zijn ook de werknemers onderzocht en wat de vragen zijn die daar leven. In de aanbevelingen van die verkenning is ook aangegeven, wellicht kan er gestart worden met het in kaart brengen van gezondheidseffecten in de omgeving. Op dit moment wordt ook onderzocht of dat gedaan kan worden, of die aanbeveling opgevolgd kan worden. Het onderzoeken van gezondheidseffecten in de omgeving staat zeker op kaart. Werknemers staan zeker ook nog in dat hele pakket op het netvlies. Of het allemaal uitgevoerd kan worden en hoe, dat wordt op dit moment besproken in het kader, naar aanleiding van de aanbeveling van die verkenning.

De voorzitter: Dank u wel. Dan zou ik voor willen stellen om door te gaan met vraag 2 en 3 van de VVD.

Mevrouw Kamps: Waarom is het advies van de GGD om dagelijks voldoende kraanwater te drinken, ondanks de omstandigheid dat kraanwater minimale hoeveelheden PFAS bevat? Daar staat bij subvraag 1, doen Dordtenaren er verstandig aan als zij een filter op hun kraan laten installeren? De GGD raadt het gebruik van waterfilters niet aan. Het kraanwater in Nederland is van goede kwaliteit en voldoet aan de Nederlandse en Europese wettelijke normen voor drinkwater. En drinkwaterbedrijven zetten verschillende technieken in om het water te zuiveren. Een waterfilter is zonde van het geld en het levert afval op. En dat afval is ook een belasting voor het milieu. Bij verkeerd gebruik kan een filter het drinkwater zelfs onveilig maken, doordat er ziekteverwekkers, zoals bacteriën, in het water kunnen komen en zo het water besmetten. Vraag 2, doen Dordtenaren er verstandig aan als zij kraanwater mijden en alleen bronwater drinken? Het antwoord erop, de hoeveelheid PFAS die mensen binnenkrijgen vanuit kraanwater is in het algemeen beperkt. En voldoende water drinken is ontzettend belangrijk voor de gezondheid. Daarom acht de GGD, in lijn met het RIVM, het verantwoord om kraanwater te drinken. Daarbij blijkt ook dat, uit onderzoek van het RIVM naar de hoeveelheid PFAS in verschillende voedingsmiddelen uit 2023, mineraalwater uit flessen ook PFAS bevat. En dat maakt mineraalwater uit flessen geen PFAS-vrij alternatief. Met flessen water ben je 150 tot 500 keer duurder uit. En ook blijkt drinkwater uit de kraan honderden malen beter voor het milieu dan flessen water of alle andere flessen of dranken uit een fles. En dat zit hem dan bijvoorbeeld in de productie en in het transport. Dan heb ik vraag 3.

De voorzitter: Kan u misschien in het algemeen antwoord geven op vraag 3, waarbij waarschijnlijk een kleine A, B of C benadrukt wordt? Benadrukt? Beantwoord wordt?

Mevrouw Kamps: Wat is uw kijk als arts op het nut en noodzaak van bloedonderzoek naar PFAS onder Dordtenaren? Kan de uitslag van bloedonderzoek helpen om de gezondheid van Dordtenaren te verbeteren? Daarop is het antwoord nee, de uitslag van bloedonderzoek kan niet helpen om de gezondheid van Dordtenaren te verbeteren. Een bloedonderzoek naar PFAS kan namelijk niet gebruikt worden ter diagnostiek of behandeling. We weten niet bij welke bloedwaarde de kans op een risicofactor voor ziekte of ziekte toeneemt. En daarmee heeft een bloedwaarde geen voorspellende waarde voor de toekomst. En ook kan het geen verklaring bieden voor ziekte uit het verleden. Daardoor kan het niet als diagnostisch middel worden gebruikt. Daarnaast is er geen behandeling mogelijk om de hoeveelheid PFAS in het lichaam te verlagen. En als arts kan ik een bloedsuikerslag PFAS niet gebruiken om de fysieke gezondheid van Dordtenaren te verbeteren. Kan de uitslag van een bloedonderzoek aanleiding zijn voor bepaalde geneeskundige behandelingen, operaties of therapie? Nee, dat kan niet, vanwege de redenen die ik net aangaf. En het kan niet gebruikt worden ter preventie of behandeling van ziekte.

De voorzitter: Excuses. Ik zag eerst de heer Gündogdu. En daarna gaan we naar mevrouw Kamphuis.

De heer Gündogdu: Voorzitter, bedankt voor de beantwoording van deze vraag. Nu kan ik me herinneren dat nog niet zo lang geleden er ook een motie in de Tweede Kamer is aangenomen, met een opdracht richting RIVM, om degenen die behoefte heeft aan een

bloedonderzoek in het kader van PFAS-onderzoek, om ook dat te laten doen. Maar zoals ik u zo hoor, zegt u, dat is onbruikbaar voor onderzoek. Klopt die redenering?

Mevrouw Kamps: Ik moet bekennen dat ik deze specifieke motie niet voor ogen heb. Wat ik wel kan zeggen, dat de overweging voor een individu om een bloedonderzoek te doen altijd persoonlijk is. Aan de GGD wordt vaak gevraagd, is het verstandig vanuit gezondheidskundig oogpunt om dit te doen? Helpt het om de gezondheid te verbeteren? En daarop is het antwoord nee, vanwege de redenen die ik net gaf. Uiteindelijk is het aan een individu zelf om af te wegen of het een verstandige keuze voor diegene is.

De voorzitter: Dank u wel voor het heldere antwoord. Mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Dank u wel. Ik wil aan de GGD-arts vragen, via de voorzitter, als je toch dat bloedonderzoek doet met een uitgebreide vragenlijst en meer onderzoeken, heeft het dan wel nut om erachter te komen dat de mensen wel of niet ziek zijn geworden door PFAS?

Mevrouw Kamps: Ik denk dat deze vraag mooi aansluit op de laatste vraag uit dit blokje.

De voorzitter: Helemaal goed, gaat u die beantwoorden. Dan parkeren we hem even.

Mevrouw Kamps: Kan de uitslag op groepsniveau helpen om gezondheidsrisico's beter in kaart te brengen? Heeft u een combinatie met vergelijkbaar bloedonderzoek in controlegroepen buiten onze regio en met het langjarig volgen en vergelijken van de gezondheid van deze groepen?

Vanuit wetenschappelijk oogpunt kan bloedonderzoek op groepsniveau bijdragen aan het beter in kaart brengen van gezondheidsrisico's, als in ieder geval wordt voldaan aan de volgende voorwaarden. Er wordt gewerkt met een aselechte steekproef, om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Wat als gevolg heeft dat niet iedereen die dat zou willen, zou kunnen deelnemen aan het onderzoek. Van alle deelnemers zijn medische gegevens beschikbaar. En er wordt gewerkt met een controlegroep die laag blootgesteld is aan PFAS. Op deze manier kan vergeleken worden wat het effect is van blootstelling aan PFAS. Maar op dit moment is nog niet duidelijk hoe hoog die blootstelling aan PFAS in andere gebieden van Nederland is. En dat is onder andere onderdeel van het onderzoeksprogramma PFAS, wat door het RIVM wordt uitgevoerd en waarbij bloed en moedermelk uit biobanken wordt onderzocht.

De voorzitter: Dank u wel. Dan zijn de vragen van de VVD beantwoord. Gaan we door naar die van de SP voor de GGD, of wat u verder op uw lijstje heeft staan hoor.

Mevrouw Kamps: Ik heb verder nog een tweetal algemene vragen staan, als dat klopt?

De voorzitter: Ik heb hier op mijn lijst staan, stel dat de uitstoot van PFAS in bodem, water en lucht vanaf dit moment stopt, nul uit de pijp, kunt u aangeven wat de impact hiervan zou zijn op onze gezondheid, rekeninghoudend met de vervuiling die al in het milieu aanwezig is? Is die vraag bij u bekend? Anders stallen we hem even en dan gaan we er schriftelijk antwoord op geven.

Mevrouw Kamps: Nee, die vraag was mij niet bekend.

De voorzitter: Dan kijk ik even naar de SP. Ik denk dat we hem even moeten parkeren, ook gezien de tijd. Ik zou me best wel schamen als wij de experts nog een keer terug moeten vragen. Die gaan we vragen of dat daar schriftelijk antwoord meegegeven kan worden.

Mevrouw Kamphuis: Dat is goed.

De voorzitter: Mooi. Dat was hem. Wij hebben eigenlijk even ... Ik heb samen met de gasten afgesproken, als jullie het ermee eens zijn, om eerst de specifieke vragen van de experts te beantwoorden. Daar zijn zij hier voor. Ik denk zelf dat daar een paar algemene vragen gedurende deze bespreking beantwoord gaan worden. En dan kijken we op het einde nog even, welke algemene vragen zijn nog overgebleven? Ik heb gemerkt dat iedereen ze wel voorbereid heeft. En anders doen we ze schriftelijk beantwoorden. Is dat akkoord voor jullie? Dan wil ik u van harte bedanken even voor dit moment. Dan ga ik door naar de heer Hakkeling van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

De heer Hakkeling: Dank u wel. Dezelfde routine. Ik lees eerst de vraag voor en dan beantwoord ik hem. Eerste vraag van GroenLinks. In de presentatie, dat is de presentatie van november, werd gezegd dat het niet anders kan dan PFAS-houdende grond te hergebruiken, omdat er anders domweg geen grond genoeg is.

Daarnaast werd een kaartje getoond waaruit bleek dat Dordrecht en omgeving de hoogste concentraties qua PFOA in de grond heeft. Is het dan niet logischer om de niet sterk vervuilde Dordtse grond te her... Even kijken hoor. Om niet de sterk vervuilde Dordtse grond te hergebruiken, maar juist grond uit minder vervuilde delen van het land. Indien nee, waarom niet? Indien ja, waarom gebeurt dat dan niet? Het nadeel van een presentatie is dat het weleens anders overkomt als ... Wat u aangeeft, is niet helemaal zoals ik het gezegd heb, volgens mij. In ieder geval niet zoals ik het bedoeld heb. Laat ik eerst dat nader duiden. Ik had gezegd, en dat heb ik inderdaad gezegd, we hebben niet genoeg grond in Nederland om niet te hoeven hergebruiken. Dat geldt niet zozeer voor PFAS alleen, maar voor alle verontreinigingen, alle verontreinigde grond in Nederland. Of we met een beetje moeite toe zouden kunnen met alle PFAS verontreinigde grond te vervangen door andere grond, ik denk het ook niet. Maar voor alle grond die licht verontreinigd is of sterker verontreinigd is, is dat sowieso waar. Het is niet specifiek een PFAS opmerking geweest. Tweede dat u zegt, is het dan niet logischer om niet de sterk vervuilde grond uit Dordrecht te hergebruiken, maar juist ergens anders vandaan? Sterk vervuilde grond wordt sowieso niet hergebruikt. We hergebruiken alleen maar licht en aan de onderkant van matig verontreinigde grond. En die grond kan uit de regio komen, maar ook van daarbuiten. En dat gebeurt ook al. En ook in Dordrecht is heel veel grond die helemaal niet zo sterk verontreinigd is. Wel een klein beetje. En die kun je prima gebruiken. Net zo goed alsof die uit Rotterdam of weet ik veel waar vandaan zou komen. Het is wel zo dat we voor regio eigen grond zeggen, daar willen we de lat wel wat ... Willen we meer accepteren. Dat is niet zozeer, omdat we dan meer risico's willen nemen, want die risico's zijn er in onze ogen niet, maar we willen niet als regio het afvoerputje voor de rest van de wereld worden. Dus zeggen wij, alles wat naar de regio toekomt van buiten de regio moet aan de landelijke normen voldoen. Alleen voor grond van onszelf uit de regio daarvoor zeggen we, dan kunnen we heel specifiek kijken of er wat meer

kan, maar nog steeds zonder risico's. En als laatste is het dan zaak om een goede balans te vinden tussen hergebruiken wat maatschappelijk wenselijk is, maar ook veiligheid. En wij denken dat we dat gevonden hebben met het beleid wat ik gepresenteerd had.

De voorzitter: Volgens mij heeft de heer Den Hartog nog een verdiepende vraag. Gaat uw gang.

De heer Den Hartog: Dank u, voorzitter. Heel korte vraag eigenlijk. We weten natuurlijk dat Chemours nu niet uit vrije wil, maar gedwongen de moestuintjes afgraaft en verbetert. Heeft u daar zicht op? Is dat niet, of in ieder geval heel licht verontreinigde grond die je inderdaad kunt gebruiken of weten we dat eigenlijk niet?

De heer Hakkeling: Er zijn heel veel moestuintjes. En die worden van tevoren onderzocht. Ik had al van tevoren voorspeld dat een deel van de moestuintjes net te vuil zou zijn om als moestuin te gebruiken, maar nog niet zo vuil dat je er niks mee kunt. En een deel van de moestuinen zal vuiler zijn. En dat lijkt ook uit te komen. Ik zit in het groepje mensen wat ook die beoordeling daarvan doet. Het deel van de grond die bij de moestuinen vrijkomt, kun je bijvoorbeeld in infrastructuur of zo ... Zou je dat wel kunnen hergebruiken, zonder risico's.

De voorzitter: Dank u wel. Dan gaan we door naar de volgende vraag. En die was van de VVD. Zijn er mogelijkheden voor het opruimen of saneren van PFAS uit de grond, bijvoorbeeld met behulp van hennepplanten?

De heer Hakkeling: Leuke vraag. Ook een vraag die geregeld de media gehaald heeft. Op dit moment is er maar één manier om PFAS grond te saneren. En dat is weggraven en naar een reiniger of een stort brengen en schone grond of licht verontreinigde grond, die geschikt is, terugbrengen. Op dit moment. Dat is een niet erg duurzame methode, want je hebt altijd vervangende grond van elders nodig. De grond die van elders komt, is nooit precies wat je zou willen. Het kost ook heel veel energie om grond te reinigen. En ook je moet transporteren, et cetera. Veel beter zou zijn, als er een methode was, om die grond op zijn plek te laten liggen en hem daar schoonmaken. Daar wordt wereldwijd hard aan gewerkt. Ik denk dat dit een van de onderwerpen is die in de milieuwereeld het meeste aandacht krijgt. Het is ook echt, hoe heet dat, de heilige graal van de milieukunde momenteel om een methode te vinden om PFAS in situ te kunnen saneren. We noemen dat in situ saneren, op zijn plek te saneren. Hennep is een van die technieken. Net als andere planten hennep groeit heel snel, trekt inderdaad PFAS uit de grond. Staat nog wel heel erg in de kinderschoenen. Het is ook maar de vraag, in België ook heeft het weer de media gehaald, grote juichverhalen. Helaas, ik heb het onderzoek gister gelezen, ik denk dat dit iets te optimistisch gepresenteerd is. Is ook maar de vraag of het bij ons lukt. Andere bodemomstandigheden, ander soort PFAS die je tegenkomt. Absoluut een kansrijke, nee, interessante techniek, maar het is nog te vroeg om te kunnen zeggen, dat is het. En dan heb je met dit soort technieken ... Dat noemen ze vito remediatie, herstel door planten. Je moet wat met die planten, want je trekt het uit de grond en dan? Dan heb je hennep met PFAS erin. En in België, de hennepstelen worden toegevoegd aan bepaalde bouwmaterialen. Toevalligerwijze heb ik ook, via, iedereen krijgt allerlei berichten over internet, reclame voor uit hennep opgebouwd bouw materiaal voor indoor. Ik vond het best interessant. Maar je zal dan moeten accepteren dat er een klein beetje PFAS in zit. En dat is helemaal niet erg als het daar in een muur is gebruikt of wat dan

ook, maar ooit raakt het aan het eind van zijn leven, zo'n bouw materiaal. Wat ga je er dan mee doen? Dat zijn allemaal vragen, die moeten we een maatschappelijk antwoord op weten te vinden. En dan kan dit best een interessante methode worden. Maar ik vind het nu nog te vroeg om gelijk de vlag uit te steken hierover. En het is zo overigens, en dat is wel nog even belangrijk om te weten, gemeente Dordrecht en Sliedrecht zijn samen met dat Belgische bedrijf, wat hier nogal aandacht voor vraagt, op zoek in deze regio, kijken we of we een proefveld kunnen maken, om te kijken of het bij ons ook werkt. Want veel meer dan dat zie ik op dit moment niet gebeuren. Een proefveld en dan hopen dat het goed uitpakt. En dan nog steeds hoor verwacht ik dat het misschien wel vijf jaar duurt of zo voordat er een substantiële verlaging is geweest.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Kuhlmann, u heeft een vraag.

De heer Kuhlmann: Ik ben heel blij om te horen dat er een proefveld komt.

De heer Hakkeling: Wordt over gepraat.

De heer Kuhlmann: Althans dat erover gepraat wordt. Dat het een kans krijgt. Ook omdat u noemt, de bodem in Dordrecht is natuurlijk weer anders dan op andere plekken. Wat is uw inschatting? Want u hebt meer informatie dan ik. We hebben er indertijd om gevraagd. Hoelang denkt u dat zoiets, zo'n proces duurt, voordat daar weer resultaten uitkomen? Het is denk ik goed om ter plekke te onderzoeken, hoelang duurt zoiets?

De heer: Mevrouw Van Ameijde heeft de laatste contacten met Biotech gehad.

Mevrouw Van Ameijde: Wat Biotech ons vertelt, is dat er toch een aantal oogstjaren nodig is om te kunnen zien of het effect heeft gehad, ja of nee. We zijn op dit moment in gesprek inderdaad met de gemeente Sliedrecht voor een veld. En we kijken ook in Dordrecht op een paar plekken. En uit mijn hoofd, het is vandaag de 21^e, hebben we 23 januari weer een gesprek met Biotech om op die locaties te gaan kijken. Er zit voortgang in. En wat mijn collega Ruud net allemaal vertelde, dat onderkennen wij ook. En het belangrijkste is wel om te zien, het wordt toegepast nu in België met een grote PFOS-verontreiniging. Daar zie je resultaten die gunstig lijken. Ruud Hakkeling heeft er veel meer verstand van. Die heeft kritische vragen bij dat rapport. Die gaan we natuurlijk ook stellen aan Biotech. Maar de vraag is inderdaad, als het werkt voor PFOS in België, prima, maar PFOA is een ander soort PFAS, die zich weer anders gedraagt en werkt dat dan ook hier? Dat is nog even afwachten, maar we zijn ermee bezig.

De voorzitter: Dank u wel. We gaan het afwachten. Dan ga ik door naar de volgende vraag voor de Omgevingsdienst. En die kwam van de SP. Hun vraag is waarom het beleid rondom PFAS in de bodem vaak lijkt te worden afgedaan met, het is geen probleem of het is te duur? We kunnen ook PFAS uit de bodem verwijderen via verbranding bij zeer hoge temperaturen, genaamd de best beschikbare techniek. Waarom wordt deze oplossing niet toegepast? En ik laat de laatste vraag even voor ... Want die is best wel politiek. Waarom wordt Chemours niet verantwoordelijk gesteld? Dat is niet voor de Omgevingsdienst om te beantwoorden. Maar kunt u wel antwoord geven waarom de oplossing bij verbranding bij zeer hoge temperaturen niet gebruikt wordt?

De heer Hakkeling: Ik had ook bij de laatste vraag al neergezet, deze vraag laat ik graag over aan de politiek. Er zat een stukje voor, maar dat slaan we dan even over ook. De vraag, waarom het beleid rond PFAS in de bodem '...' lijkt te worden afgedaan met geen probleem, te duur, waar halen we schone grond vandaan? Met andere woorden, allemaal praktische bezwaren. Dat is niet specifiek voor PFAS. Dat is precies hetzelfde voor andere stoffen, die ook in de grond zitten. En daar gebruik je dezelfde afwegingskaders voor. Alleen voor elke stof vul je ze wat anders in. Maar te duur ... Overigens geen probleem. Ik denk, je moet kijken waar de problemen echt zitten. Er zijn niet overal ... Er zit wel PFAS in de grond, maar hoeft niet per se een probleem te zijn. Te duur en waar halen we de schone grond vandaan, dat geldt voor andere stoffen ook. Sluit ook een beetje aan op de vraag waar jullie mee gekomen waren. In mijn beleving, voor PFAS zijn het dezelfde soort afwegingen als die we voor andere stoffen hanteren.

De voorzitter: Gaat uw gang, mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Ik hoor u, via de voorzitter, sorry, zeggen, het is geen probleem als er PFAS in de grond zit. Maar kleine kinderen spelen in die grond en die doen toch weer handjes in de mond of het komt door het regenwater ook weer omhoog, waardoor de mensen het inademen en op de schoenen. En zo komt het ook weer in je luchtwegen. Waarom wordt dat gezegd steeds?

De heer Hakkeling: RIVM, niet Astrid, maar andere zeer deskundige collega's van haar hebben uitgebreid gekeken naar hoe PFAS vanuit de grond in de mens kan komen. En dat is voor, laat ik het afronden, 97 procent via gewasconsumptie. Alle andere blootstellingsroutes van de grond naar de mens zijn verwaarloosbaar daarbij. En dat is al een deel van uw antwoord gelijk. Als er geen gewasconsumptie op een plek is ... Bijvoorbeeld, ik woon zelf in de regio. Ik heb ook een tuin, maar geen gewassen staan. Ik heb een siertuintje. Daar komt geen PFAS uit in mijn lijf. En zo kunt u zich ook andere gebruikstypes voorstellen, neem ik aan, die zonder gewasconsumptie zijn. En daar is eigenlijk geen risico of verwaarloosbaar risico.

De voorzitter: Dank u wel.

De heer Hakkeling: Waar ik wel mee zit, dat zijn die moestuinen. Daar hebben we het net over gehad. Die moestuinen zijn ook de plekken waar alle aandacht naartoe gaat, want dat zijn de plekken waar de blootstelling plaatsvindt. Vul maar aan, alsjeblieft.

De voorzitter: Dank u wel. U wilt nog aanvullen, mevrouw Elberse of ... Het hoeft niet. Dank u wel, de heer Hakkeling, voor uw antwoorden.

De heer Hakkeling: Dan was er nog een andere vraag over het verbranden bij hele hoge temperaturen.

De voorzitter: Ik dacht dat u die al gelijk ... Gaat uw gang.

De heer Hakkeling: Ik heb alleen nu gezegd, '...' zijn hetzelfde. Grond reinigen door verbranding bij hoge temperaturen, dat kan. Er zijn twee hele vervelende dingen aan. Ten eerste, wat er overblijft, kan je eigenlijk geen grond meer noemen, maar dat is hars. Biologisch dood. Kan je eigenlijk helemaal niks mee. Kan je in ieder geval niet

teruggooien in de moestuin waar het bijvoorbeeld vandaan komt of in een groenstrook, want er groeit niks op. Dat zou dan in de infrastructuur nog wel gebruikt kunnen worden. Ten tweede, niks is duurder als vochtig materiaal opwarmen. En zeker heel erg hoog opwarmen. Als je dit doet, kost het giga veel energie. Zeg ik niet eens geld. Ik zeg energie. Dus ook CO2. Ten derde, zelfs in de verste verte zijn er niet genoeg verbrandingsinstallaties in Nederland en omgeving om dit alleen al voor onze regio te kunnen doen.

De voorzitter: Die is duidelijk. Ik dacht dat u klaar was, maar u wilde nog iets ...

De heer Hakkeling: Maakt mij niet uit. Ik ben assertief genoeg om dan even het podium terug te pakken.

De voorzitter: Wilt u nog wat verder uitleggen of was u klaar?

De heer Hakkeling: Nee hoor, ik zou zeggen, ik ben klaar.

De voorzitter: Sorry hoor. Ik kijk even rond. Dit is volgens mij even voldoende beantwoording. Dan gaan we door naar het RIVM, met mevrouw Elberse. Mulder. Bulder. Het spijt me. Mevrouw Bulder.

Mevrouw Bulder: Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Van GroenLinks hebben we een vraag gekregen over de normen van PFAS. Er bestaan nu aparte normen voor PFAS in lucht, bodem en water. De meeste mensen en ook dieren krijgen via meerdere routes PFAS binnen. Wat is er bekend over de risico's van cumulatieve belasting via lucht, bodem en water samen? En indien die PFAS-concentratie steeds net onder de norm zitten, zogenaamd veilig, zou het dan toch zo kunnen zijn dat de cumulatieve blootstelling gezondheidsrisico's oplevert? En als dat wel zo is, is het dan zinvol of het RIVM een advies geeft over een norm voor deze gestapelde blootstelling? Een goede vraag en ook een relevante vraag. Het is inderdaad bekend dat mensen PFAS via verschillende routes binnenkrijgen. En inderdaad al die blootstellingen tellen mee voor het totaalrisico van PFAS. Dat klopt. Het is ook zelfs zo dat in de normering van PFAS in bodem en drinkwater, dat daar rekening mee gehouden wordt, maar niet in alle kaders daarvoor rekening wordt gehouden. Is er iets bekend over de risico's van die belasting via lucht, bodem en water? Wat ons betreft, wij kennen geen berekening of schattingen van wat er dan vanuit lucht, bodem en water de mens binnenkomt. Voor voedsel weten we wel dat bijvoorbeeld de normering niet geheel de risico's dekt. En dat komt omdat voor voedsel op een andere wijze normen worden afgeleid dan voor andere kaders, bijvoorbeeld voor drinkwater en voor bodem en voor lucht. Voor voedsel wordt de normering vastgesteld. De maximale limieten voor PFAS in voedsel worden opgesteld op basis van haalbaarheid. Omdat je kan niet zomaar die PFAS uit het voedsel halen. Als je hele strenge normen gaat zetten, dan zijn de helft van je schappen leeg. Dan heb je gewoon geen voedsel beschikbaar, omdat alles afgekeurd wordt. Wat er voor voedsel gebeurt, echt de bovenste percentages, daar wordt die normering op gezet, zodat je die lange, die hele hoge gehalten eraf haalt en dat alle handelingen die daarvoor gedaan worden, om het risico te beheersen, dat het ook effect heeft dat die totale PFAS-concentratie langzaam omlaag gaat. Sowieso is het niet te verwachten dat mensen producten binnenkrijgen die allemaal op die norm zitten. Dat is een overschatting van de risico's. We verwachten niet dat een mens zowel producten krijgt van de bodem wat op

de norm zit, drinkwater binnenkrijgt wat op de norm zit, alle voedselproducten die op de norm zitten. Die kans is niet groot. Wat dat betreft, schatten we die kans niet groot in dat daar risico's van optreden.

De voorzitter: Mevrouw Bulder, mevrouw Kamphuis heeft hier een verdiepende vraag over.

Mevrouw Kamphuis: Via de voorzitter wil ik het heel kort houden. Worden die normeringen bij elkaar opgeteld? Want je krijgt het via voedsel binnen, drinkwater, lucht. Je krijgt het via allerlei manieren binnen. Wordt dat opgeteld?

Mevrouw Bulder: Dat hangt ervan af wat u bedoelt met optellen. Wij kunnen voor de beoordeling van gezondheidsrisico's kijken wat dat betekent. In het afleiden voor die normen, het vaststellen van die normen wordt alleen voor bodem en drinkwater in ieder geval bijvoorbeeld rekening gehouden met wat je nog meer binnenkrijgt. Maar bijvoorbeeld in voedsel heb je een hele andere manier van afleiden van die normen. En dat is ook het probleem, ieder kader heeft zijn eigen manier van het afleiden van wettelijke normen. Daar worden andere zaken in meegenomen. Als u vraagt, kunnen wij een advies geven over een algemene norm waarin dat alles wordt meegenomen, dat is eigenlijk niet mogelijk, omdat ieder kader daar een eigen afweging over heeft. Dat lukt niet. Bovendien moet je dan ook rekening houden met als je alle blootstelling in een norm gaat optellen, dan is het nog maar zo'n laag wat erin mag zitten, dat eigenlijk niets meer kan, in geen enkel medium meer. De vraag is überhaupt of ... Het kan al niet, omdat er verschillende overwegingen zijn voor het vaststellen van die wettelijke normen. Doen wij niet. Dat doen de ministeries. Maar je moet er ook rekening mee houden dat als je alles bij elkaar optelt waar je rekening houdt, dat alles op de norm zit, wat niet waarschijnlijk is, dat het allemaal heel erg laag wordt en ook niet meer werkbaar wordt.

De voorzitter: Ik kijk even rond. Bij mevrouw Kamphuis is het compleet duidelijk. De heer Den Hartog heeft nog een verdiepende vraag.

De heer Den Hartog: Zeker. Dank u, voorzitter. Ik begrijp goed, als je naar het gemiddelde kijkt, dat het onwaarschijnlijk is dat voor al die compartimenten de blootstelling dicht bij de norm zit. Daarentegen kan het wel voor specifieke doelgroepen, met name de omwonenden die daar vlakbij zitten, wel degelijk het geval zijn. En ik begrijp ook dat een cumulatieve norm in plaats van de afzonderlijke norm onhandig is. Maar zou het niet zo kunnen zijn dat het dan toch handig is dat naast de afzonderlijke normen, waarbij je er net onder zit, ook een cumulatieve norm bestaat waarbij, wanneer je ze op een bepaalde manier optelt, ook niet boven een bepaalde waarde kan uitkomen? Want ik denk dat het voor de omwonenden, dat die wel degelijk op meerdere manieren worden blootgesteld. En er is steeds nieuwe informatie. Sinds deze afgelopen zomer weten we ook dat het via de huid binnen kan komen, wat we daarvoor nog niet wisten. En wie weet wat er komend jaar nog allemaal ontdekt wordt.

De voorzitter: Is de vraag u duidelijk? Want er waren een heleboel vragen.

Mevrouw Bulder: Ik doe mijn best. Ik probeer het even samen te vatten. Sowieso, de inzichten worden steeds meer. Iedereen is heel erg druk bezig met PFAS. We gaan steeds meer weten over hoe het tot ons komt, wat het doet. En dat blijft in beweging.

Wat dat betreft, lopen we eigenlijk de hele tijd achter de feiten aan. Maar het is voor nu, wat we nu weten is in ieder geval, daar doen we het mee. Want wat wij doen, qua RIVM, is dat wij de gezondheidsrisico's inschatten. En alles wat we van de kaders in ieder geval zien, is dat ook niet alle kaders, niet voor bodem, niet voor drinkwater, doet niet hetzelfde als voedsel. Op verschillende manieren worden daar wettelijke normen voor afgeleid. En voor alle wettelijke normen wordt er rekening gehouden met wat je daadwerkelijk binnen mag krijgen, voordat er gezondheidsrisico's optreden. Er zit niet altijd een directe link tussen die giftigheid en wat er in een product mag zitten.

Dat zijn verschillende manieren van afleiden. En daarom is één overkoepelende norm voor cumulatieve blootstelling niet mogelijk, omdat je dan in feite ... Dan hebben we het weer over de appels en peren. Dan zit je verschillende zaken met elkaar te mengen. Wat je wel hebt, is onze gezondheidkundige grenswaarden die wij gebruiken of die van EFSA, dat is in feite het geheel wat je binnen mag krijgen voordat er gezondheidsrisico's optreden. Dat is wat we op dit moment gebruiken voor het bepalen van, is een inname of een blootstelling veilig of niet? En daarvoor maakt het in feite niet uit waar het vandaan komt. Vanuit die kant kijken we wel naar een totale blootstelling.

De voorzitter: Dank u wel. Een ingewikkeld onderwerp, maar zo te zien is het antwoord hier. Dan zou ik door willen gaan naar de volgende vraag voor het RIVM van de SP. Daar zitten behoorlijk wat complimenten in. Ik laat hem u zelf voorlezen.

Mevrouw Bulder: Dank u wel. Dit is een compliment voor mijn collega's natuurlijk. Uw inzet om de omwonenden serieus te nemen, wordt door ons zeer gewaardeerd. Tegelijkertijd streven wij ernaar om de uitstoot van PFAS zo snel mogelijk te stoppen. Hoewel verder onderzoek, overleg en kleine stappen belangrijk zijn, hebben we al veel kennis. Daarom willen wij ook graag van u weten welke concrete maatregelen genomen kunnen worden om de uitstoot zo spoedig mogelijk te stoppen vanuit het voorzorgsprincipe. Stoppen met het produceren, tot er zekerheid is dat de gezondheid niet wordt geschaad. Welke stappen zijn hier volgens het RIVM voor nodig? Ten eerste, de maatregelen is niet iets waar wij als RIVM over gaan. Maar wat wij wel zien, is dat gewoon het belangrijkste is dat je bij de bron begint. Dat PFAS gewoon ook niet meer uitgestoten wordt. Belangrijkste punt is dat er een groepsverbod komt. Daar werken wij ook gewoon als RIVM hard aan om een groepsverbod in Europees verband van PFAS te bewerkstelligen. En daarnaast, binnen het onderzoeksprogramma kijken we ook, welke maatregelen kan je, ervan uitgaande de blootstellingen die er nu zijn, doen nemen om die blootstelling die we nu in kaart brengen naar beneden te brengen? En dat is op dit moment wat wij kunnen doen. En dat is de stap die wij nu ondernemen. Het belangrijkste is uiteindelijk een groepsverbod.

De voorzitter: Dank u wel. Volgens mij waren dat nu de directe vragen aan het RIVM. Over het algemeen denk ik dat ik dadelijk nog even bij u terugkom. Dan wil ik door naar de heer De Hoop van DCMR. U heeft lang gewacht. Aan u nu de beurt.

De heer De Hoop: Bedankt. Ik heb ook het idee dat er wel veel vragen gesteld zijn aan DCMR, maar dat gaan we beleven. De eerste vraag is van GroenLinks. En die knip ik even op in een paar stukjes, want het zijn eigenlijk een paar vragen. Bedrijven die met PFAS moeten werken, moeten werken met de best beschikbare technieken, BBT. De McDermott technieken, ik zeg er even bij, die we voorgeschreven hadden als DCMR in de

vergunning, waarom zijn die geen BBT? De vraagsteller stelt dat deze technieken geen BBT zijn, maar daar zijn we het niet mee eens. De rechtbank heeft aldus geoordeeld. Maar wij zijn daartegen in hoger beroep gegaan. Dan ga ik gelijk door naar het tweede deel.

De voorzitter: Daar krijgt u geen kans voor, zo te zien. De heer Den Hartog.

De heer Den Hartog: U bent uiteraard de rechter niet. Ik begrijp ook wat uw mening daarin is. Maar wat is dan de overweging van de rechter om te zeggen dat dit niet de best beschikbare techniek is?

De heer De Hoop: Dan kan ik eigenlijk naar de uitspraak verwijzen, maar dat is natuurlijk wel heel erg makkelijk. Zoals ik de uitspraak lees, en hou me ten goede, zegt de rechter dat de techniek niet voldoende bewezen is en dat de combinatie, want eigenlijk is de McDermott techniek een combinatie van drie elementen, nog nooit samengevoegd zijn. En dat er geen zekerheid is dat dat een best beschikbare techniek is. Einde citaat, in mijn eigen woorden.

De heer Den Hartog: En wat vindt u daarvan?

De voorzitter: Nog een keertje? En dan gaan we zo door.

De heer De Hoop: Dat heb ik aangegeven, daar zijn we het niet mee eens. Hoe hard is de BBT eis als er blijkbaar ook een een-na-beste beschikbare techniek is? En mag je die dan ook gebruiken? Ik denk dat ik kan zeggen dat die er niet is. De best beschikbare techniek moet een bedrijf gewoon gebruiken. Wordt voorgeschreven door ons. Wel een opmerking daarbij. Het woordje beschikbaar, daar zit misschien wel het addertje onder het gras, want dat betekent dat je ook moet kijken of een installatie of een systeem redelijkerwijs toepasbaar is bij een bedrijf. Niet het allerbeste wat er is, moet toegepast worden. Het moet ook kunnen, het moet technisch in te bouwen zijn, het moet betaalbaar zijn. En dat hangt af van het soort bedrijf, van de plek. Dat soort afwegingen zitten erin. Als vergunningverlenende instantie kijk je wat het beste is in de gegeven omstandigheden. Dan de volgende. Bij stroomuitval, eerder vorig jaar, de vraag is al eerder opgesteld, daar kwam emissie bij vrij. Kan dat niet voorkomen worden en kan het niet als eis meegenomen worden in de vergunning? Ik vat het even samen. In principe, als een proces stilgelegd moet worden, dan moet daar geen emissie bij vrijkomen. Dat is het uitgangspunt. Dat is de bedoeling. Ook bij normale bedrijfsvoering moet er geen emissie vrijkomen. Echter, af en toe gebeurt dat toch, als er iets misgaat. En als je een bedrijf stillegt, is de kans dat er iets misgaat, dat er drukverhoging ontstaat, dat er een ongewenst proces optreedt, groter. En als door een stroomstoring ogenblikkelijk het systeem stilgelegd moet worden, is die kans nog groter. Eigenlijk is dat niet echt uit te sluiten en zijn er daarvoor veiligheidsvoorzieningen die het bedrijf heeft of getroffen heeft. En ze moeten ook procedures hebben om met deze onverwachte situaties om te gaan.

De voorzitter: Ik ga eerst even naar de heer Den Hartog, want wat is van origine zijn vraag. Daarna naar u. De heer Den Hartog.

De heer Den Hartog: Dank u wel. Zitten daar nog consequenties aan verbonden voor het bedrijf? Want natuurlijk ook vorige week is er weer een incident geweest. Er zijn om de haverklap incidenten geweest. En als we steeds zeggen, dat is nou eenmaal, dat ik jammer zeg, dan is het natuurlijk gewoon in de tijd wachten tot het een keertje echt fout gaat en er serieus ...

En dan wijst iedereen bijvoorbeeld naar de overheid, waarom kon dit gebeuren, enzovoort? Voordat het een keertje zo erg een incident is, wat zijn de consequenties nu voor iedere keer weer dat er iets misgaat?

De heer De Hoop: Iedere keer weer dat er iets misgaat, dat zijn uw woorden. Er vinden meerdere voorvallen plaats, meerdere incidenten. Net welk woord je gebruikt. Ik moet helaas constateren dat dat bij alle chemische fabrieken gebeurt, met enige regelmaat. Daar is Chemours, we hebben daar weleens naar gekeken, niet echt een uitzondering in dat het veel vaker voorkomt dan bij andere fabrieken. Dat is als eerste mijn reactie. En als een bepaald voorval, exact dat voorval meerdere keren voorkomt dan gaan we daar extra naar kijken. Na elk voorval moeten ze een voorvalrapportage doen en ook naar de oorzaak kijken. Kijken hoe ze dat verder kunnen voorkomen in de toekomst. En als dat vaker voorkomt, dan kan dat aanleiding zijn om uiteindelijk handhavend op te treden, maar in ieder geval om daar nader onderzoek naar te doen. Terecht.

De voorzitter: Dank u wel. De allerlaatste, want mevrouw Kamphuis staat ook te springen.

De heer Den Hartog: Maar bent u het dan niet met me eens dat het nogal vrijblijvend is? Want zo kunnen er, bij wijze van spreken, duizend verschillende incidenten zijn die allemaal voor het eerst voorkomen.

De voorzitter: Die is best wel politiek, die vraag. Ik ben hem voor. Als DCMR, denk ik, iets anders vindt, dan zouden ze anders opereren. Mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Ik vroeg me af, als er een voorval is geweest, wat de kenmerken zijn dat DCMR gaat kijken? Want als je een melding doet, dan krijg je weleens te horen, Chemours zegt dat dit het probleem is, zonder dat jullie gaan kijken. Waar ligt de grens?

De heer De Hoop: Die grens is natuurlijk niet hard. Die grens wordt bepaald door de mensen van de meldkamer die de melding of de calamiteit opnemen. Het voorval van vorige week of twee weken geleden was een zeer kortdurend voorval, waar Chemours gelijk zei, het is al gestopt. Dan kun je ogenblikkelijk ter plaatse gaan, maar je kan ook naderhand onderzoek doen. Die afweging wordt gemaakt, heeft het zin om langs te gaan? Is het ernstig genoeg? Die afweging wordt op die manier gemaakt. En daar is geen harde scheidslijn in te maken.

De voorzitter: Mag ik dit antwoord, uw uitgebreide antwoord, gelijk combineren met de algemene vraag van de VVD. Die ging over ook dit stilleggen, vanwege onderhoudswerkzaamheden, of dat er toen metingen van PFAS-concentraties hebben plaatsgevonden en of dat er veranderingen merkbaar waren? Is dat mogelijk om dat nu gelijk mee te nemen? Dan is het een andere vraag. Sorry, dan grijp ik niet in. Dan laat ik u verdergaan met de andere vragen.

De heer De Hoop: Dank u wel. Als ik me niet vergis, heb ik de vraag van GroenLinks nu behandeld. En anders grijpt u maar in.

Dan komen we bij de VVD. Hoe kijkt u ernaar dat emissies, onder andere PFAS-uitstoot, naar de lucht momenteel grotendeels door of in opdracht van Chemours zelf worden gemeten? Is het niet beter als DCMR als toezichthouder zelf de uitstoot naar de lucht meet, het liefst continu of anders in onaangekondigde steekproeven? Daar zit ook een politiek componentje in, maar ik ga even in op de technische kant van de zaak. Het uitvoeren van controlemetingen op emissies naar de lucht is bijzonder complex om uit te voeren. En zeker bij PFAS. Er zijn stoffen waar dat makkelijker bij gaat, PFAS niet. En het is dan ook niet gebruikelijk dat Nederlandse omgevingsdiensten bij chemische fabrieken regelmatig controlemetingen uitvoeren. Zo is het systeem niet opgebouwd. Daar kan iemand wat van vinden. Maar dat gebeurt niet heel vaak, omdat dat heel ingewikkeld is. Ook duur, maar ik weet niet of dat het argument is. U moet u voorstellen dat je kunt sowieso eigenlijk niet onverwacht komen, want er zijn allerlei veiligheidsvoorwaarden waaraan voldaan moet worden. Een installatie om te meten moet worden opgebouwd. En dat kost tijd. Het is eigenlijk gewoon veel praktischer om aangekondigd te meten. En dan te controleren of de bedrijfsvoering op dat moment op de juiste manier wordt uitgevoerd. Dat is één. En het is ook niet zo dat als het, zoals in Nederland gebruikelijk, door het bedrijf zelf uitgevoerd wordt, meestal is dat overigens dat een bedrijf het door een geaccrediteerd bureau laat uitvoeren of dat ze een eigen methode hebben die gecontroleerd is door ons, dan moet voordat die meting uitgevoerd wordt eerst een meetplan worden ingediend. Dat controleren wij. Wij zijn ook vaak aanwezig als de metingen door het geaccrediteerde bureau worden uitgevoerd. Het is niet helemaal, wat ik weleens in de krant gelezen heb, slager, keur je eigen vlees. Dit gaat gewoon via vaste protocollen. En ook naderhand komt er een rapportage van de meetinstantie die onze luchtspecialisten controleren. Continu meten is een ander verhaal. Het is mij niet bekend dat dat überhaupt bij PFAS mogelijk is, omdat dat altijd in een laboratorium met bepaalde technische analyseapparatuur moet worden geanalyseerd.

De voorzitter: Dat roept een vraag op. De heer Kuhlmann.

De heer Kuhlmann: Dank u, voorzitter. Ik heb natuurlijk goed naar het antwoord geluisterd. En ik begrijp dat er door omgevingsdiensten om praktische redenen op een bepaalde manier wordt gewerkt. Tegelijkertijd ligt natuurlijk specifiek dit bedrijf, Chemours, heel erg onder het vergrootglas. En wordt er natuurlijk ook kritisch gekeken, hoe onafhankelijk wordt er gemeten? Daar moeten we natuurlijk allemaal goed op kunnen vertrouwen. Dan ben ik toch benieuwd, dat is even de vervolgvraag, stel dat u als opdracht zou krijgen, probeer het om zelf die uitstoot naar de lucht te meten. Gegeven de huidige stand van de techniek, wat zou u kunnen doen? Welke opties zijn er?

De heer De Hoop: Bedankt. Dat heb ik nagelaten om net te vermelden. Ik heb de problematiek geschetst, maar ik heb niet aangegeven dat het niet onmogelijk is om metingen uit te voeren, want het bedrijf kan dat zelf ook en wij kunnen die opdracht natuurlijk ook verlenen. Dan kan ik aangeven dat voor dit kwartaal een uitgebreide meting bij Chemours emissies naar de lucht aan de orde is. En als het allemaal volgens de planning lukt, ook uitgevoerd wordt.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Den Hartog heeft hier ook nog een vraag over.

De heer Den Hartog: Dank u wel. Ik begrijp goed hoor wat de heer De Hoop zegt. In het geval dat Chemours zelf die metingen uitvoert of laat uitvoeren ... En stel nu eens voor, dat is een scenario, dat zij er belang bij hebben om de onderzoeksresultaten te manipuleren in hun voordeel? Dat kunnen we ons voorstellen. Stel je voor dat ze het zouden willen doen, kunt u dat achterhalen of kunnen ze u voor de gek houden?

De heer De Hoop: Pardon. De vraag stellen, is hem bijna beantwoorden, denk ik. Als ze dat goed genoeg doen, dan kunnen ze ons voor de gek houden. Maar ik zeg er gelijk bij, we zijn vaak ter plaatse, checken of er normale bedrijfsomstandigheden zijn, kijken of de meting goed uitgevoerd wordt. Er zijn weinig meetinstanties die er belang bij hebben dat zij de resultaten manipuleren, want dat schaadt ook hun goede naam en hun accreditatie. En we checken gewoon heel goed hoe het gedaan is. En het zal niet de eerste keer zijn dat een meting, die wij beoordeeld hebben, wordt afgekeurd, omdat het niet helemaal op de correcte wijze is uitgevoerd en dat die over moet. Ik kan geen garantie geven dat dit niet gebeurt, maar we checken dit heel goed.

De voorzitter: Dank u wel. Dan zou ik voor willen stellen om de zes vragen voor DCMR vanuit de SP, om daarnaar door te gaan.

De heer De Hoop: Het knopje gevonden. Even kijken. Dit zijn algemene vragen. Er waren heel wat algemene vragen. Het dossier Chemours en PFAS is complex. Waarvan akte. Ook uw presentatie is mogelijk ingewikkeld voor inwoners om te begrijpen. Daarom de volgende vragen. Is het mogelijk een meer publieksvriendelijke en toegankelijke presentatie te maken, zodat deze gedeeld kan worden met de inwoners? Dat kan uiteraard. Wij proberen op onze website de informatie zo toegankelijk mogelijk neer te schrijven en ook op PFASinfo.nl, jullie allen bekend, wordt diezelfde poging ondernomen om het begrijpelijk te presenteren. Er kunnen natuurlijk altijd ook vragen gesteld worden, als er dingen onduidelijk zijn, via DCMR. Volgende vraag. Is het technisch mogelijk de uitstoot van PFAS in water, lucht en bodem continu en onafhankelijk te meten? Zo nee, waarom nog niet? Wat zijn de belemmeringen voor het uitvoeren? Dat antwoord heb ik gedeeltelijk al beantwoord, dat continu meten niet mogelijk is. Wij meten wel de emissies of de lozingen van het afvalwater met enige regelmaat. Dat is stukken minder complex dan naar de lucht. Misschien is dat te begrijpen. En ook daar is continu meten geen mogelijkheid. Die meetgegevens die wij ophalen, die wij zelf vinden, vergelijken we met de meetgegevens die Chemours ons overlegt, want zij moeten ook een keer per week een meting laten uitvoeren. Die vergelijken we. En we overleggen ook met andere overheidsorganisaties over de resultaten, zoals met het waterschap Hollandse Delta en Rijkswaterstaat. En de rest heb ik net ook wel beantwoord. Gaat u door, hoor ik. Als u de uitstoot van PFAS wil stoppen, heeft u daar als DCMR instrumenten voor om dit af te dwingen? Het uitstoten van PFAS of van ZZS in Nederland is niet verboden. Daar begin ik even mee. Dat is niet wettelijk verboden. We verwachten op dit moment dat het op basis van de huidige wetgeving niet mogelijk is om Chemours zomaar te dwingen met het stoppen van de uitstoot van PFAS.

Wel hebben we, u wel bekend, in 2019 en ook bij de revisievergunning in 2022 in de vergunning opgenomen dat de PFAS-emissies met 99 procent omlaag moeten zijn gebracht in 2025 ten opzichte van 2017. Maar helaas zijn die beide vergunningen ofwel

vernietigd door de rechtbank en zijn we in hoger beroep gegaan of nog niet in werking, omdat tegen de revisievergunning door Chemours beroep is ingesteld. Dat andere punt over stoppen is eigenlijk meer de provincie. Die heeft, zoals u wellicht weet, een onderzoek ingesteld en laten uitvoeren om na te trekken of het juridisch mogelijk is om de bedrijfsvoering stil te leggen of gedeeltelijk stil te leggen of de vergunning in te trekken. En ik heb begrepen dat de resultaten van het onderzoek in dit kwartaal verwacht kunnen worden. Dan ga ik verder met de vierde vraag. Chemours stelt de uitstoot met 99 procent verminderd te hebben. Is dit correct? En is er openbare informatie die dat aantoonst? Ik beantwoord dat eerst even, dat gedeelte. Chemours stelt overigens niet dat zij de emissie van PFAS in het algemeen met 99 procent gereduceerd hebben, maar alleen van de GenX-stoffen. En de uitstoot van de andere gefluorideerde stoffen, daarvan hebben zij aangegeven met 80 procent deze verminderd te hebben, met ingang van 2024, vorig jaar. Wij hebben voldoende resultaten van Chemours gezien en ook zelf bepaald dat het wel duidelijk is dat die 99 procent reductie van GenX-stoffen gerealiseerd is. Of vorig jaar 80 procent gereduceerd is op de overige gefluorideerde stoffen, dat is op dit moment nog niet bekend, omdat die gegevens nog ontvangen moeten worden en geanalyseerd door ons. Dan zit er nog een tweede deel in die vraag. Hoe kan het dat na het aanscherpen van de vergunning er plotseling nieuwe beste beschikbare technieken blijken te zijn? Dat is een beetje, zoals met mobiele telefoons. Ik zie dat er ook ieder jaar weer verbeteringen zijn in de telefoons. Misschien een beetje flauw antwoord. Maar er komen ook steeds nieuwere technieken die verder kunnen gaan, die beter zijn. En dat is zeker van belang, omdat de normen voor PFAS ook steeds verder omlaag gaan. Er zijn steeds betere technieken gewenst en daardoor ook geëist door ons. En de laatste vraag. Hoe kan de laatste 1 procent, die is nog niet aan de orde, dat gaat dan op dit moment nog over de laatste 80 procent, verminderd worden? Dat proberen we door middel van BBT verder te krijgen. Maar het juridische verhaal, wat ik zojuist aangaf, maakt het nog complex op dit moment.

De voorzitter: Dan zijn er nog twee vragen. En ik zou willen vragen om die zo kort mogelijk te beantwoorden. Volgens mij zijn daar al wat antwoorden op geven. En anders grijpt mevrouw Kamphuis wel in.

De heer De Hoop: Prima. Ik probeer het kort te houden. Als de vervuiling inmiddels slechts 1 procent beslaat, stel dat het zo zou zijn, waarom moeten waterschappen en drinkwaterbedrijven technologieën inzetten om de vervuiling te beheersen? Waarom neemt Chemours die maatregelen niet zelf? Dat antwoord gaf ik al een beetje. De technieken worden steeds beter, de normen gaan omlaag en uiteraard is het vooral de bedoeling om aan de bron, bijvoorbeeld bij Chemours, de PFAS-emissies te beperken. En daar doen we ook ons uiterste best voor. Het moet natuurlijk niet zo zijn dat de last bij de drinkwaterbedrijven enkel terechtkomt. Er zijn overigens nog veel meer PFAS-bronnen, dat is bekend, waardoor de drinkwaterbedrijven toch maatregelen moeten nemen. Dan de laatste vraag. Het lijkt dat korte PFAS-moleculen het moeilijkst te verwijderen zijn.

Is het een idee om die dan als eerste te verbieden, de uitstoot daarvan? Kortketenige PFAS is inderdaad lastig om eruit te krijgen. Vraagt in ieder geval andere methoden. De standaard koolfilters waar we in 2018 heel blij mee waren, blijken deze kortketenigen er niet zonder meer uit te halen. Daar zijn aanvullende technieken voor. We weten ook dat

daar in Vlaanderen iets over bekend is. En zoals ik net al aangaf, we kunnen het niet zomaar verbieden. Maar we richten ons wel op de verwijdering van deze stoffen en zullen ook handhaven of dat niet gebeurt. Getuige ook de last onder dwangsom, die wij op TFA hebben opgelegd.

De voorzitter: Dank u wel. Daar rijst nog een vraag over bij de heer Kuhlmann.

De heer Kuhlmann: Dank u, voorzitter. Even eigenlijk een beetje een nabrander naar aanleiding van een eerder punt wat er genoemd werd door de heer De Hoop. Laat ik sowieso ook nog even melden, heel veel dank aan alle experts die hier vanavond gekomen zijn om antwoorden te geven op die vragen die bij ons leven en ik denk ook bij veel mede-Dordtenaren. Dan nog even wil ik ingaan op het onderzoek naar of de controle van de emissies naar de lucht toe van Chemours, wat voor een heel belangrijk deel wordt gedaan in opdracht van Chemours zelf. Nou weet ik, de Omgevingsdienst DCMR werkt natuurlijk niet gratis. U bent geen vrijwilliger. En ik heb me weleens laten vertellen dat alles bij elkaar opgeteld, controle op Chemours, dat het zo'n miljoen per jaar kost, in die orde. Ik ben benieuwd, hoeveel extra zou het kosten als die metingen naar de uitstoot naar de lucht toe, die Chemours nu zelf laat uitvoeren, als die in opdracht van de Omgevingsdienst of door de Omgevingsdienst zouden worden gedaan? Daar heeft u vast niet een cijfer achter de komma bij, maar als geen enkele meting meer door Chemours zelf, maar als het allemaal onafhankelijk door DCMR ... Welk prijskaartje zou daar aanhangen?

De voorzitter: Een grove schatting, met een bandbreedte mag u het aangeven.

De heer De Hoop: Ik kijk hulpzoekend naar de voorzitter.

De voorzitter: Als u zegt, dat weet ik niet, dan is dat ook een antwoord.

De heer De Hoop: Nee hoor, ik wil daar gerust een antwoord op geven. Dan moeten we niet aan tienduizenden of honderdduizenden euro's denken, maar misschien wel aan het bedrag wat u net noemde of daarboven. Een grove schatting, heel grof.

De voorzitter: Zo uit het vuistje. Niet gecheckt. Precies. Dan wilde ik eigenlijk voorstellen om nu door te gaan naar de algemene vragen. Dan wil ik met die van de SP beginnen, want mevrouw Van Ameijde heeft daar vanuit de gemeente een voorstel voor gemaakt. Laten we daar eerst mee beginnen.

Mevrouw Van Ameijde: Een voorstel is iets te zwaar misschien, maar een mogelijk antwoord. Er wordt gevraagd of gesteld, PFAS is een complex en veelzijdig probleem. De overheid heeft ervoor gekozen om dit onderwerp onder te brengen bij verschillende instanties, wat ook nadelen met zich meebrengt, vertraging en onduidelijkheid.

Voor inwoners gaat het om de bescherming van onze gezondheid en het creëren van handelingsperspectief voor een PFAS-vrij leefmilieu, ook voor toekomstige generaties. Het is zo dat PPFAS een ontzettend ingewikkeld vraagstuk is. En het heeft ook ontzettend veel facetten. En dat is onmogelijk door één mens of één instantie te vatten. En daarom ziet u ook hier al die instanties zitten. En zorgt dat voor versnippering van kennis? Dat zou je misschien denken. Maar juist omdat wij heel intensief samenwerken in deze regio

met de mensen die hier zitten, maar ook met de ministeries, we hebben sinds kort een Rijkscoördinator, bundelen we al die kennis en kunnen we ook gewoon de kritische vragen aan elkaar stellen. En ik denk dat dat een heel groot goed is op weg naar regulering, wellicht een PFAS-vrije wereld. Er is ook een vraag die daar een beetje mee samenhangt. Wat moet er op korte termijn veranderen, zodat u uw werk efficiënter kan doen en we sneller richting een PFAS-vrije wereld kunnen bewegen? Wat heeft u nodig en kunnen wij betekenen om deze versnelling te realiseren, zonder uitsluitend te verwijzen naar andere overheidsinstanties of lopende onderzoeken? Dat is eigenlijk wat ik net zei, juist door die hele intensieve samenwerking, de mensen die hier zitten en ook anderen waar we mee samenwerken, zijn ontzettend goed bereikbaar. We hebben een keer in de zoveel tijd ook gezamenlijke bijeenkomsten. En je ziet dat we helemaal niet zo naar elkaar verwijzen in de zin van, dan moet je bij hem of moet je bij haar zijn, om daar maar vanaf te zijn, maar juist dat we proberen goed samen te werken. Er zijn verschillende rollen, er zijn verschillende verantwoordelijkheden, dat is ook goed om te weten, maar dat is niet een afschuifstelsel. En ik prijs me wel gelukkig met de groep mensen waar we mee samenwerken. Een andere vraag, iets anders, we ontvangen signalen dat veel personeel vertrekt bij Chemours. Klopt dit? En hoe wordt de veiligheid van de bedrijfsvoering geborgd? Die vraag heb ik gesteld aan Chemours. En Chemours zegt, er gaan bij ons mensen weg, er komen ook weer mensen bij, net zoals bij elke organisatie. Zij zien geen bijzondere ontwikkelingen, wat dat betreft. Een algemene vraag over de inwoners die vragen hebben over hun gezondheid en hun persoonlijke situatie met betrekking tot PFAS. Bij welke instantie kunnen ze dan terecht? Wie helpt kosteloos? De GGD is telefonisch bereikbaar. Mevrouw Kamps zit daar. We hebben ook onze medisch milieukundig adviseur, die op elke vraag antwoord wil geven. Kan geven, is natuurlijk altijd maar de vraag. We proberen zo goed mogelijk ten dienst te staan van inwoners om vragen te beantwoorden. Als ze de GGD niet willen bellen, kunnen ze ons bellen, kunnen vragen stellen via de website. Afgelopen zomer hebben we een paar keer, mevrouw Kamphuis weet dat ... Zijn we in Staart geweest om te kijken, heel laagdrempelig, welke vragen leven daar en hoe kunnen we die zo goed mogelijk beantwoorden? We proberen zo goed mogelijk tegemoet te komen aan de zorg van inwoners door open te staan voor vragen. En daar hebben we ons ook op ingericht.

De voorzitter: Dank u wel. Volgens mij waren dat even de antwoorden die u kon geven. Dan wil ik doorgaan. Zegt u het maar?

Mevrouw Kamphuis: Ik mis nog vraagje 3 en 4.

De voorzitter: Als ik dan heel even voor mevrouw Van Ameijde ga spreken, als voorzitter. De vraag, kunnen inwoners rechtstreeks invloed uitoefenen in gesprekken met Chemours en wie gaat daarbij helpen, daar zou eigenlijk even een verhelderende toelichting ... Gaat het over het fonds of gaat het over gemeentelijke gesprekken? Want de gemeente is natuurlijk vertegenwoordiger van de burger.

Mevrouw Kamphuis: Sommige bewoners in de omgeving Staart weten niet waar ze naartoe kunnen gaan, na de regering in het landelijk, om te zorgen dat het stopt met

Chemours met PFAS uitstoten. De gewone burgers begrijpen dat niet. En daardoor moet ik heel veel vragen beantwoorden.

De voorzitter: Ik kijk even naar mevrouw Van Ameijde, maar ik denk dat ik als voorzitter even politiek antwoord. Daarvoor zijn wij gekozen als vertegenwoordiger van de gemeente. Er zijn vertegenwoordigers van de Tweede Kamer, daar zouden, maar dan zeg ik hem even politiek, mensen naartoe kunnen gaan. Ik weet niet of dat u daar een aanvulling op heeft, mevrouw Van Ameijde?

Mevrouw Van Ameijde: Wij werken niet alleen maar samen met heel veel instanties, maar ook met een steeds groter wordende groep actieve inwoners. Ook onze lobbyactiviteiten in de richting van de Tweede Kamer geven we vorm, samen met deze actieve inwoners. Die zijn ook aanwezig bij bezoeken van Kamerleden. Of laatst nog bij het bezoek van de staatssecretaris. We proberen steeds zoveel mogelijk mensen te verzamelen die samen met de wethouder, in dit geval, het gesprek willen en kunnen voeren met Tweede Kamerleden en bewindspersonen. En je ziet in het aantal moties in de Kamer dat wordt ingediend na zo'n bezoek en ook hoe daarmee wordt omgegaan, dat dat wel zijn vruchten lijkt af te werpen. Dat is iets waar we zeker mee doorgaan, ook het aankomend jaar.

De voorzitter: Dank u wel. Dan wilde ik, ik keek even naar mevrouw Kamphuis, graag nog door naar de algemene vragen van GroenLinks en VVD. Die gaan we heel snel doen. We hebben nog vijf minuten. Geen druk. Ik wil even het woord geven aan DCMR.

De heer De Hoop: Dat gaat dan, denk ik, om de vraag van VVD, of er tijdens het stilleggen van de fabriek ook controles zijn? Het onderhoud gaat het dan om en niet als gevolg van een stroomstoring of zo. Uiteraard moet Chemours altijd zijn emissies monitoren, maar het moet wel redelijk zijn dat dat nodig is. Als een fabriek echt helemaal stilligt en de schoorsteen wordt geveegd, bij wijze van spreken, dan heeft dat weinig zin. Maar ze blijven verantwoordelijk voor hun emissies. En na afloop van een onderhoudsperiode moet er in ieder geval een controle op lekdichtheid worden uitgevoerd. En wij hebben na afloop van de turnaround, zoals dat netjes heet, van de afgelopen maanden augustus tot november ook gecontroleerd op het afvalwater, tweemaal. En daar waren geen afwijkingen in geconstateerd ten opzichte van wat er normaal uitkomt.

De voorzitter: Dank u wel voor het heldere antwoord. Dat heeft geholpen bij de VVD. Dan wilde ik het woord geven aan mevrouw Bulder, die zo goed mogelijk de algemene vraag van GroenLinks beantwoordt.

Mevrouw Bulder: Dank u wel, voorzitter. Nog even een vraag van GroenLinks. Mevrouw Elberse lichtte het onderzoeksprogramma van het RIVM toe. Valt er iets te zeggen over de zekerheid of betrouwbaarheid van de meetresultaten? Is het onderzoek zo ingericht dat de uitkomsten zeker zijn? Met andere woorden, valt te verwachten dat we straks ook naar de rechter toe sterker staan in onze claim dat PFAS onaanvaardbare risico's voor de gezondheid oplevert? En indien nee, wat moet er dan nog gebeuren, zodat we dat wel hard kunnen maken, ook bij de rechter? Misschien nog als toelichting, mevrouw Elberse heeft de verkenning Chemours, Westerschelde toegelicht. Dat is een ander traject dan het onderzoeksprogramma. De verkenning heeft zich gericht op de vragen die er leven

bij omwonenden en de werknemers. Het onderzoeksprogramma richt zich op het in kaart brengen van de blootstelling in Nederland en wat daaraan gedaan kan worden met maatregelen. Valt er iets '...'? Ja, de meetresultaten. En is het onderzoek goed ingericht, zodat de uitkomsten zeker zijn? In het algemeen bouwen wij ons onderzoek zodanig op dat wij betrouwbare conclusies kunnen trekken. Wat de uitkomsten gaan zijn, daarvoor doen we onderzoek. Dat kunnen wij van tevoren niet voorspellen. Maar wij gaan wel alle onderzoek zodanig opzetten, zodat we daadwerkelijk goede conclusies kunnen trekken. Dat doen we voor al ons onderzoek, ook voor het meetonderzoek bijvoorbeeld voor de biomonitoring wat wij doen, maar ook voor de verkenning om de gezondheidseffecten wellicht in kaart te gaan brengen in de toekomst. Wij zijn dat zo degelijk mogelijk aan het opzetten. En daarom kost dat ook tijd. En dat is altijd ook de vraag, kan het sneller, kan het ... Maar goed onderzoek kost ook tijd. Wij doen ons onderzoek op die manier, zodat we de conclusies goed kunnen trekken.

De voorzitter: Ik zie de heer Den Hartog heel zwaar nadenkend kijken. Rijst dat nog tot een vraag bij u?

De heer Den Hartog: Zeker, voorzitter. Dank u wel. De achtergrond van deze vraag was dat meerdere sprekers destijds hebben gezegd, we weten ook nog heel veel dingen niet of met onvoldoende zekerheid, waardoor het bij de rechter nog geen stand houdt. En daar ben ik vooral naar op zoek. Ik vertrouw u er uiteraard volledig op dat u goed onderzoek doet. Maar is het onderzoek dan groot genoeg dat ook de rechter zegt, hier kan ik niet omheen? Want anders staan we met lege handen in de rechtszaal.

De voorzitter: Mevrouw Bulder.

Mevrouw Bulder: Er zijn verschillende onderdelen in deze vraag. Je hebt wat de heer Klapwijk de vorige keer heeft aangegeven, is dat je in de beoordeling van gezondheidsrisico's ten eerste de effecten zeker wil weten. Daar zit onzekerheid op welke effecten bij welke concentratie optreden. Daarnaast moet je weten wat mensen binnenkrijgen. Hoeveel PFAS komt er in de mens? Dat onderzoek doen wij in het onderzoeksprogramma op verschillende manieren, op zodanige wijze dat we daar een betrouwbare uitspraak kunnen doen over wat landelijk mensen binnenkrijgen, maar ook in de regio hoe zich dat verhoudt. Kunnen we echt stellen, bij deze concentratie, deze mensen krijgen deze ziektebeelden? Dat kunnen wij niet stellen.

De voorzitter: Dank u wel. Ik ga dit jammer genoeg toch even afkappen. Als er nog verder vragen zijn, dan zou de heer Den Hartog u van harte uitnodigen voor wat drinken, denk ik, dadelijk aan de bar. Maar de heer Gündogdu had ook nog een vraag. En dan gaan we stoppen.

De heer Gündogdu: Mooi. Voorzitter, aan DCMR. We hebben vrij recent nog een incident gehad bij Chemours. En ik heb in dat kader een tweetal korte vragen. Als Chemours dat niet bij u, DCMR, had gemeld, had u dan wel kunnen inzien dat er een incident was gebeurd? Eerste vraag. En mijn tweede vraag, hoe snel bent u geïnformeerd over dat incident?

De heer De Hoop: Ik begin met de laatste, want daar kan ik heel snel op antwoorden. Ongeveer binnen drie kwartier. En dat is wat gebruikelijk is.

De voorzitter: Laten we even tot dat antwoord bewaren. En als ze niet melden, komt u erachter, ja of nee? Want er staan een heleboel mensen te trappelen.

De heer De Hoop: In principe komen we erachter als we de boekhouding controleren of iets dergelijks, of als iemand het meldt.

De voorzitter: Dank u wel. Ik weet dat u meer wil vertellen, maar ik wil u allen toch nog heel hartelijk danken. Mag ik nog heel even stilte, want ik vind wel even dat wij onze dank uit mogen spreken voor deze vier experts, die wederom zijn gekomen. En ik zie dat er een heleboel informatie is. Sorry? En dan even een technische vraag. Ik neem aan dat dit nu voldoende beantwoord is en dat we het agenderingsverzoek als afgedaan kunnen doen. En dan wil ik iedereen nog vragen om zijn flesjes en drinken naar de bar te brengen. Dank u wel.

4. Herijking Participatiewet: actuele ontwikkelingen, uitdagingen vanuit het huidige bijstandsbestand en daarbij passende koers (n.a.v. RIB over Temporiseren herijking Participatiewet) (themabijeenkomst)

Voorzitter: Mevrouw Van Engelen
raadsgriffier: Mevrouw Bronsveld
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:

Mevr. Balorian (VVD)
Dhr. Van den Berg (CDA)
Dhr. Bootsman (GroenLinks)
Dhr. Gündogdu (Op Ons Eiland)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Mevr. Koene (Gewoon Dordt)
Dhr. Kolkiliç (DENK)
Dhr. Okkerse (SP)
Dhr. Van Pelt (Forum voor Democratie)
Dhr. Schalken-den Hartog (Beter voor Dordt)
Dhr. Stolk (VSP)
Dhr. Venderbos-Lambinon (Partij voor de Dieren)

Portefeuillehouders: wethouder C. van Benschop

Overige aanwezigen: dhr. Von Grumbkow, mevr. Kooy, mevr. Korevaar, mevr. De Vreede, mevr. Van de Merwe, mevr. Geerlings

De voorzitter: Volgens mij heeft de wisseling plaatsgevonden en is iedereen die hier moet zijn aanwezig. Welkom allemaal, commissieleden, ik zie heel veel ambtelijke ondersteuning, die hier ook bij is vanavond, de griffier natuurlijk, wethouder en de heer Von Grumbkow. Die gaat ons vanavond een presentatie geven. We zitten hier namelijk bij elkaar om het te hebben over, ga ik het goed uitspreken, eens even kijken, het

temporiseren van de herijking van de Participatiewet. Dat betekent dat er wat vertraging op zit. En daar hebben wij een raadsinformatiebrief over gekregen. En het college heeft aan de raad gevraagd om dit technisch op de agenda te zetten, zodat we een toelichting kunnen krijgen. En die krijgen we vanavond. Voor het verslag doen we even een kort voorstelrondje, met alle namen die hier aan tafel zitten. En ik begin rechts van mij bij de commissiegriffier.

Mevrouw Bronsveld: Mijn naam is Corine Bronsveld.

De heer Schalken-den Hartog: David Schalken, Beter voor Dordt.

De heer Gündogdu: Aydin Gündogdu, Op Ons Eiland.

De heer Van den Berg: Elco van den Berg, CDA.

De heer Venderbos-Lambinon: Cees Venderbos-Lambinon, Partij voor de Dieren.

De heer Okkerse: Mario Okkerse, SP Dordrecht.

Mevrouw Balorian: Mailys Balorian, Dordtse VVD.

De heer Kolkiliç: Masum Kolkiliç, DENK.

De heer Den Hartog: Paul den Hartog, GroenLinks Dordrecht.

De heer Bootsman: Nick Bootsman, GroenLinks Dordrecht.

De heer Van Pelt: Dirk van Pelt, Forum voor Democratie.

Mevrouw Van Benschop: Chris van Benschop, wethouder.

De heer Von Grumbkow: Guido Von Grumbkow, waarnemend directeur en secretaris van de GR Sociaal.

Voorzitter: En mijn naam is Yara van Engelen. En ik ben vanavond uw voorzitter. We hebben net afgesproken dat vragen tijdens de presentatie gesteld mogen worden. Als u iets wil weten of opmerken, steekt u dan vooral uw hand op. En dan kan ik denk ik het woord aan mijnheer Von Grumbkow geven voor de presentatie. Gaat uw gang.

De heer Von Grumbkow: Dank u wel. Die is om door te klikken, Clark. Dank je wel. Om te beginnen, dank dat wij hier ons verhaal mogen doen als GR Sociaal. En voor mij ook even nieuw en onwennig nog in deze rol, maar niet op deze plek, omdat ik heel lang bij de gemeente Dordrecht heb gewerkt, tot drie maanden geleden. Toen ben ik begonnen als directielid Ontwikkelen naar Werk. En op 3 december ben ik, als gevolg van ontwikkelingen die hier ook wel bekend zijn, benoemd tot waarnemend directeur. Mijn geschiedenis bij de GR Sociaal is nog niet zo lang. Het zou nog wel aanmatigend zijn om me nu te presenteren als de expert die alles al weet, als ik dat ooit ga worden. Gelukkig heb ik een aantal collega's meegenomen, die hier ook zijn aangeschoven. Die zitten op de rij daarachter. Ik zeg ze gewoon even. Van links tot rechts hebben we Jacqueline Kooy, die in het MT van Drechtwerk zit. Saskia Korevaar, die afdelingshoofd bij

Ontwikkelen naar Werk. We hebben Julia de Vreede, beleidsmedewerker Ontwikkelen naar Werk. Lenne van de Merwe is strateeg op Ontwikkelen naar Werk. En Peggy Geerlings is van de opgave Bestaanszekerheid versterken. Er waren nog veel meer collega's die wilden komen, omdat ze gewoon sowieso erg geïnteresseerd zijn in, wat gebeurt er, wat leeft er bij gemeenten? Zeker ook omdat natuurlijk een van onze belangrijke opdrachten is om goed samen te werken met gemeenten. En dat zien we eigenlijk op alle opgaven terugkomen, dat de beweging is dat de GR Sociaal en gemeenten of partners binnen de gemeenten steeds meer de samenwerking opzoeken. En ik denk dat dat ook echt noodzakelijk is voor de opgave waar we in het sociaal domein voor staan. Ga ik naar het programma van de avond. Bij de vorming van de GR Sociaal is afgesproken dat er een aantal van de belangrijke beleidsthema's worden beetgepakt in de jaren erna. Dat hebben we met een aantal onderwerpen al gedaan. Wmo en minimabeleid zijn al de revue gepasseerd. En de herijking van het beleid op het gebied van participatie is het komende dat aan de beurt is. Dat is niet toevallig. Dat speelt lokaal. Lokaal kunnen we daar van alles oppakken. Maar het is ook landelijk momenteel natuurlijk een heel belangrijke discussie, de vernieuwingen in de Participatiewet. Daar zal ik straks wat meer over vertellen. Daar ga ik iets over vertellen. Dat zijn belangrijke ontwikkelingen die lokaal en regionaal spelen, ook die landelijk spelen op het gebied van de Participatiewet. Maar zoals elk gesprek bij een gemeente momenteel, ik ben net ook even aangeschoven aan de overkant in vergaderkamer 3, dat ging over de toegang tot de jeugdzorg, financiën staan natuurlijk ook erg centraal. En daar hebben we ook grote opgaven met elkaar. Daar zal ik in de presentatie ook op ingaan. Ik heb net met de voorzitter afgesproken, er kunnen tussentijds vragen worden gesteld, want het is best wel veel en een lang ... Ik probeer het bondig te houden, maar een inhoudelijk verhaal. Krop de vragen niet op. Ik denk dat het wel goed is om dat even per sheet te doen. Maar hoeven niet tot het einde te wachten. Ik zal zo eerst ingaan op, wat zijn de uitdagingen waar we voor staan? Dan iets laten zien over, met welke partners we binnen de gemeente allemaal samenwerken. Dan ga ik in op de ontwikkeling op de Participatiewet en recente ontwikkelingen rondom Drechtwerk.

De houdbaarheid van het sociaal domein gaat uiteraard over de financiën, maar ook wel over de personele kant. En tot slot de vraag, wat kunnen we nog beter samen oppakken? Dat zijn de onderwerpen in de presentatie. Wat zijn de uitdagingen waarvoor we staan als we eigenlijk naar het hele veld kijken, het werkveld van de GR Sociaal? We zien grote tekorten op de arbeidsmarkt. En we zien een bijstandsbestand, daar ga ik straks wat meer op inzoomen, ook wat dat voor Dordrecht betekent, met een veel grotere afstand tot betaald werk, dan laten we zeggen, een jaar of vijf à tien geleden. De hele werking van de Participatiewet staat onder druk. Vandaar ook dat er landelijk eigenlijk al een tijd wordt gekeken, wat moet er allemaal op korte en op langere termijn worden aangepast aan die wet? De sociale werkvoorzieningen staan onder druk. Dat heeft heel erg te maken met de manier waarop ze gefinancierd zijn en de toegang van doelgroepen tot die sociale werkvoorziening. Bestaanszekerheid was uiteraard niet voor niets een van de belangrijkste thema's in de laatste landelijke verkiezingscampagnes. Je hoort het woord nu wat minder, maar dat betekent niet dat het probleem minder groot is. Gaan we zeker ook iets over zeggen. De groei van de zorgvraag zorgt natuurlijk voor hoge kosten. Maar afgezien van de kosten, zelfs als gemeenteraden zeggen, koste wat het kost, geld zou nooit het probleem moeten zijn, dan hebben we nog op allerlei vlakken gewoon personele problemen. En dan hebben we de mensen niet. Dat gaat over de zorg die via

of vanuit de gemeente wordt verleend, maar natuurlijk breder is dat een probleem in de zorg. En tot slot de uitdaging druk op gemeentelijke financiën. E toen ik dit met Lenne voor besprak, had ik het erover, ik vind er een beetje vaak het woord druk in staan. We hebben het erg druk, kan ik zeggen. Maar goed, we hebben natuurlijk wel bepaalde ontwikkelingen ook goed in beeld hoe we die willen tackelen. Maar het geeft wel aan, het speelveld is heel erg in beweging. En er zijn altijd maatschappelijke ontwikkelingen die op de een of andere manier neerslaan, ook bij de Sociale Dienst. De woningnood, waardoor soms het probleem zo nijpend is dat mensen op straat komen, slaat op de een of andere manier ook terug op onze dienstverlening en wat er aan ons gevraagd wordt. Maar als ontwikkeling hebben wij daar natuurlijk als GR Sociaal verder geen invloed op. Actief in en voor Dordrecht. Om te beginnen even onze eigen medewerkers. Er is een aantal jaren geleden al besloten, wij werken gemeentegericht. Dat betekent dat veel medewerkers één of twee gemeenten als aandachtsgebied hebben. Dat is heel plat en praktisch mensen helpen uit die betreffende gemeente. Dat is iets anders dan dat ze ook altijd decentraal werken. Dat ze in die gemeente gestationeerd zijn. Want we werken niet toe naar zeven Sociale Diensten, waar alle medewerkers maar verspreid werk. Het gaat er natuurlijk over in de kwaliteit van ons werk, in de efficiency zijn er natuurlijk ook dingen die centraal geregeld en georganiseerd zijn. Maar we hebben hier al een aantal stappen in gezet, maar die ontwikkeling zal zich de komende jaren nog verder doorzetten. Dat vergemakkelijkt uiteraard ook de samenwerking met partners, want veel partners op het sociaal domein werken niet alleen regionaal, maar bijvoorbeeld ook lokaal. De manier waarop wijkteams werken, is per gemeente anders ingeregeld en ook met andere partners vaak. Doordat wij decentraal werken en de caseload ook hebben verdeeld per gemeente, in veel gevallen, maakt het dat makkelijker om bijvoorbeeld te kijken bij een wijkteam in Dordrecht van, we hebben hier een aantal cliënten, daar moeten wat dingen gebeuren op het snijvlak van onze verantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheden van het wijkteam, hoe kunnen we dat zo goed mogelijk oppakken?

Dat is de samenwerking met Dordrecht Sociaal. Drechtwerk staat hier nog apart, maar voor de duidelijkheid, het is nog niet voor iedereen altijd duidelijk, is ook nog niet zo lang. De GR Sociaal bestaat uit, ik zal maar zeggen, de oude Sociale Dienst Drechtsteden en Drechtwerk. Die zitten samen in de GR Sociaal. We werken samen met de woningcoöperaties. We werken met de gemeente samen in de aanpak op energietransitie. Zo zijn er allerlei partners waar we lokaal mee samenwerken. En die verschillen natuurlijk per gemeente. En dat legt uiteraard ook een druk op de organisatie. Het is aan de ene kant heel belangrijk om het goed vorm te geven. Maar omdat de lokale partners ook vaak per gemeente verschillen, is dat elke keer weer opnieuw investeren in, op welke manier gaat deze samenwerking precies werken? Wat vraagt dit van ons? Wat vraagt dit van de ander? Dan de kenmerken van het bijstandsbestand? We zoomen nu even in. Dat was ook de achtergrond van hoe we hier aanvankelijk nu aan tafel zijn gekomen, de herijking van die P-wet komt eraan. Het bijstandsbestand. Er staan hier een aantal kenmerken van het bijstandsbestand. U ziet links iets van een indeling, hoelang zitten mensen nu eigenlijk in die bijstand? Dan zie je dat er best wel een flink deel er vrij lang in zit. Daarvan kun je veronderstellen, dat kun je nooit zo op persoonsniveau zeggen, dat daar in ieder geval veel mensen bij zijn die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. U kunt zich voorstellen dat als iemand kort in de bijstand zit, dan heeft hij waarschijnlijk nog een recente werkervaring. Die is

makkelijker te bemiddelen naar werk dan iemand die al vijf of tien jaar uit het arbeidsproces is. We zien wat fluctuaties in het bestand. Je ziet het daar door de maanden heen, dat verschilt zo'n beetje per jaar hoe dat loopt. Maar het totaal aantal cliënten op 1 januari van dit jaar is ongeveer gelijk aan dat van 1 januari vorig jaar. Dat betekent uiteraard niet dat we niks hebben gedaan en dezelfde mensen er nog in zitten. Daar zit een doorloop in met verschillende redenen. En dat ziet u ook in de tabel. Uiteraard is de belangrijkste uitstroomreden dat mensen werk hebben gevonden.

De voorzitter: Dat heeft de eerste vraag opgeroepen van mevrouw Balorian van de Dordtse VVD. En even voor het verslag tussendoor, de heer Stolk van de VSP is aangesloten en mevrouw Koene van Gewoon Dordt. Mevrouw Balorian, stelt u uw vraag.

Mevrouw Balorian: Ik ben vooral benieuwd, omdat ik hier geen uitstroomcijfers erbij zie, kunt daar misschien een toelichting op geven, wat is de uitstroom ongeveer geweest de afgelopen tijd?

De heer Von Grumbkow: U ziet in ieder geval, daar in dat onderste deel, dat zijn de absolute getallen. Er zijn meer uitstroomredenen. Ik kijk ook even naar de achterbank, om het zo maar even te zeggen, of we daar ook een absoluut getal op hebben? Maar dat dat is de top drie van een jaar. Dat is de uitstroom in een jaar. Ik kijk even, is dat voldoende antwoord voor nu of ...

Mevrouw Van de Merwe: Misschien als een kleine aanvulling, in het bovenste grafiekje, waarbij een donkerblauw balkje rechtop staat en een lichtblauw balkje ziet, dan zie je dat de rechterbalk, die lichtblauwe balk, dat is de uitstroom. En van deze afstand zie ik niet heel goed, maar tegen de 600, dat is de uitstroom.

De heer Von Grumbkow: Je hebt instroom, uitstroom. Dit is heel interessant. Er circuleren blijkbaar twee verschillende versies. En het verschil is deze. Dit geeft de instroom, uitstroom voor Dordrecht weer. Als je kijkt naar die cijfers zoals ze nu zijn, dan zie je dat de prestatie, wat we aan uitstroom hebben gerealiseerd het afgelopen jaar, dat is vergelijkbaar met vergelijkbare gemeenten. Er zijn natuurlijk allerlei vergelijkingen te trekken, maar dat gaat bijvoorbeeld over stedelijkheidsklasse, sociaaleconomische status, dat soort dingen. Wat je ziet, is dat als het gaat over de uitstroom, tot 2019 scoorden wij bovengemiddeld goed in de uitstroom. En daarna zijn we meer naar het landelijk gemiddelde bewogen. Dat betekent dat tot die tijd hadden wij een aantal instrumenten die erg goed werkten, die niet overal op dezelfde manier werden ingezet, met name de loonkostensubsidie. Dat heeft geleid tot veel uitstroom. Het was sowieso een periode waarin het makkelijker was om mensen met een bijstandsuitkering aan het werk te krijgen. Er zaten minder mensen in die er lang in zaten toen. Het bestand is veranderd. En dat betekent dat het nu een grotere inspanning vergt. De mensen die nu nog in de bijstand zitten, zou je kunnen zeggen, is een moeilijker groep om aan het werk te krijgen dan de mensen die vijf jaar geleden in de bijstand zaten.

De voorzitter: Een vraag van de heer Bootsman van GroenLinks.

De heer Bootsman: Dank u wel, voorzitter. Ik heb even een vraag over dat veranderde bijstandsbestand, ook mede namens de PvdA overigens. Die verandering is veranderd. Zijn daar grondslagen aan te bedenken? Zitten er bijvoorbeeld meer mensen met een

arbeidsbeperking in de bijstand nu dan een aantal jaar geleden? Ik noem maar even een voorbeeld.

De heer Von Grumbkow: Er waren doelgroep benaderingen. En al die mensen zijn nu in de bijstand terechtgekomen. Andere labels die er waren, Wajong, WSW. Je ziet nu veel meer mensen die vroeger bijvoorbeeld een WSW-indicatie konden krijgen, dat die nu een bijstandsuitkering hebben.

Mevrouw Van de Merwe: Misschien nog een korte aanvulling hierop.

De heer Von Grumbkow: Dat mag.

Mevrouw Van de Merwe: Excuus, vanachter hier. Wat in het verleden tot en met 2018 was, is dat het bijstandsbestand, zeker de instroom daarvan, veelal bepaald werd door werkloosheid, door de economische situatie. Nu is de economische situatie veranderd. En dat houdt ook in, als de buitenwereld verandert, daarmee verandert onze binnenwereld ook. Plus inderdaad de doelgroepen die extra op ons afkomen. Dat maakt ook dat naar verwachting de bijstandsbestanden in het hele land de komende jaren zullen stijgen.

De heer Von Grumbkow: Wat verder natuurlijk ook als belangrijke instroomreden, dat fluctueert in de loop van de tijd, dat was tien jaar geleden ook sterk, is nu weer, de komst van veel statushouders. Daar hebben we een aparte aanpak op zitten. Daar zijn ook extra middelen voor vanuit het Rijk om die aan het werk te helpen.

Maar het is nu wel een heel belangrijke instroomreden, zie je ook in de cijfers. Mensen die hun verblijfsvergunning hebben gekregen, zich hier vestigen en aan het werk geholpen moeten worden, voor zover mogelijk.

De voorzitter: Een vraag van mevrouw Balorian.

Mevrouw Balorian: Als we het hebben over het bijstandsbestand, dat heel erg is veranderd vergeleken met een aantal jaar geleden, wat zijn interventies die jullie inzetten waarvan jullie zien, dit zijn wel interventies die werken voor deze doelgroep? En dan voornamelijk ook de groep die meer dan twee jaar in de bijstand zit.

De heer Von Grumbkow: Daar worden heel veel verschillende initiatieven voor genomen. En wat in ieder geval een heel belangrijke is, is ook echt een koppeling aan de arbeidsmarktkrapte. In welke sectoren zitten werkgevers te springen om werk? En dat sluit niet altijd automatisch aan natuurlijk op de mensen die al langer in de bijstand zitten qua motivatie of qua opleidingsniveau, wat daarvoor nodig is om die mensen daarnaartoe te leiden. En heel veel van de initiatieven die we nemen, zijn daar ook echt op gericht. Ik heb eigenlijk geen goede voorbeelden. Ik kijk weer even naar ... We werken met verschillende leerlijnen om mensen op te leiden, maar het is misschien goed om daar een aantal voorbeelden van te noemen.

Mevrouw Van de Merwe: Maar wat we tot en met 2019 zagen, was dat we directe plaatsing op de arbeidsmarkt heel goed aankonden. Daar waren wij ook heel goed in. Dat is precies wat zojuist al werd toegelicht. Waar we nu in zitten, is dat we zien dat we

mensen moeten ontwikkelen naar werk. En het lastige daarvan is dat je eigenlijk niet precies kan inschatten, ik heb hier Piet voor me en hij is binnen een jaar aan het werk als we dit en dit en dit inzetten. Want het zijn vaak veel dieperliggende problemen die maken dat die afstand tot werk groot is. Waar we wel naar zoeken, hoe kunnen we daarin wel passend begeleiding bieden? Beschut werk is gelukkig ook sinds enige tijd mogelijk. Daar zoeken we naar of we samen met Drechtwerk ook kunnen kijken wat daar passende oplossingen voor zijn. Daarnaast zijn we blij met een aantal werkgevers hier in de Drechtsteden die zich steeds maatschappelijker opstellen en daarmee ook de beweging maken richting de inwoner, richting kandidaten. Maar daar is ook nog wel veel meer voor nodig. En daarnaast is het zo dat we ontwikkelpaden samen met sectoren ontwikkelen. Een voorbeeld daarvan is in de kinderopvang. In de kinderopvang zijn grote tekorten, maar tegelijkertijd, de baaneis van de kinderopvang past echt niet bij onze doelgroep. Inmiddels is dat binnen de sector wat aangepast en kunnen wij nu ook mensen opleiden richting die positie. Dat zijn we wel ... Het is eigenlijk een constante zoektocht, aansluitend bij de markt en bij de inwoners.

De voorzitter: Als er een microfoon uit kan. Nog een aanvullende vraag.

Mevrouw Balorian: Want hoe prikkel je dan de ondernemers op de arbeidsmarkt? Je kan denken aan loonkostensubsidie. Wordt dat volop ingezet of ... Dat eigenlijk.

De voorzitter: Ik hoorde meerderde mensen die daar antwoord op willen geven, maar dat ... Ik zie de wethouder naar de microfoon gaan, want het gaat volgens mij over een ander project.

Mevrouw Van Benschop: Wat zeg je? Sorry, ik zette die microfoon aan. Zeg ik, wat zeg je? Een van de dingen is onder andere loonkostensubsidie. Maar we hebben ook een start gemaakt om ... Wat ik al vaker heb geroepen, sociaal moet iets economischer. Dat gebeurt met ontwikkelpaden richting kraptesectoren. Waar kunnen die mensen een goede, duurzame arbeidsplek vinden? Maar andersom moet economie iets socialer. We zijn ook vanuit de economische hoek, met onder andere Maatschappelijk Betrokken Ondernemen en Ondernemen met Impact, heel hard bezig om die ondernemers aan tafel te krijgen. Dat lukt ook voor een deel echt wel. Om ze te vragen, wat heb jij nodig? Soms is dat namelijk niet eens de loonkostensubsidie, maar gewoon begeleiding bijvoorbeeld. Als jij tien man personeel hebt en je moet iemand fulltime gaan begeleiden, kan dat misschien best veel zijn. Die vraag leggen we terug bij ondernemers. Wat heb je nodig om deze mensen een fatsoenlijke werkplek te kunnen bieden? Want dat is altijd het uitgangspunt, het moet wel zo zijn dat het voor deze mensen ook een prettige en veilige omgeving is en niet alleen een economisch doel dienen. Dat is een samenspel wat steeds verder uitgewerkt wordt. En het Regionaal Werkcentrum gaat ons daar hopelijk ook bij helpen, omdat we ook nu bijvoorbeeld het WerkgeversServicepunt, de werkgeversdienstverlening die we vanuit het sociaal domein hebben georganiseerd, koppelen aan het accountmanagement van onze regio Smart Delta.

De voorzitter: Dank u wel. Dan is er nog een vraag van de heer Gündogdu. En dan wilde ik voorstellen om daarna, na deze vraag, weer verder te gaan met de presentatie. Eerst de heer Gündogdu. Gaat uw gang.

De heer Gündogdu: Voorzitter, dank u wel. Ten tijde bij de ontwikkeling van DistriPark heeft deze raad onder andere vernomen dat de ontwikkelingen van DistriPark ertoe zou leiden dat met name logistieke bedrijven die zich daar vestigen ook veel werkgelegenheid zouden creëren. Ook onder andere uit het granieten bestand, zoals we die noemen. Heeft dat er tot nu toe geleid of nog niet? En waarom niet?

De voorzitter: Ik vind dit een heel specifiek onderdeel van het grote onderwerp waar we het over hebben vanavond. Even kijken of die beantwoord kan worden door de wethouder. Gaat uw gang, mevrouw Van Benschop.

Mevrouw Van Benschop: Omdat die veel meer zit op een besluit vanuit de gemeente bij de ontwikkeling van DistriPark, denk ik. Dat doe ik de directeur van de GR niet aan. Voor een deel is dat zo. Er zitten natuurlijk bedrijven als Picnic. De grote bedrijven die in de logistiek bepaalde banen voorzien. Voor een deel is dat zo. Maar we moeten ook eerlijk zijn dat voor een deel deze bedrijven gewoon draaien op arbeidsmigranten. Op mensen die helemaal niet uit het bijstandbestand komen.

En dat is ook een van de redenen waarom wij het gesprek met uw raad zijn aangegaan, en dat gesprek is nog niet afgelopen, over of dit de toekomstbestendige banen zijn waar we onder andere deze mensen die nu in de bijstand zitten ook een fatsoenlijke, duurzame plek op de arbeidsmarkt kunnen bieden. Als u mij vraagt, is dat de oplossing, zoveel mogelijk banen in de logistiek om zoveel mogelijk mensen uit de bijstand aan het werk te helpen, dat is een heel optimistische gedachte, maar ik denk niet dat het zo is. Daar is echt meer voor nodig.

De voorzitter: Bedankt voor de beantwoording. Dan geef ik het woord weer aan de heer Von Grumbkow. Gaat u verder.

De heer Von Grumbkow: Nog als toevoeging op de vraag van mevrouw Balorian ook, wat zijn initiatieven om ervoor te zorgen dat mensen die al een grotere afstand hebben of er langer in zitten? Voor een deel heeft dat te maken met het voor werkgevers gemakkelijker maken. Voor een ander deel met, waar liggen de sectoren waar krapte is? Om te kijken of daar een vraag vandaan kan komen, of je daar iets kan betekenen. Wat ik daar nog aan toe wil voegen, de integratie van Drechtwerk in de GR Sociaal biedt daarin ook echt kansen. Ik zie dat bij Drechtwerk is het heel erg de mentaliteit van iedereen kan wel iets en laten we maar gewoon aan de slag gaan om te kijken wat er mogelijk is. En ik denk dat dat een benadering is die je ook ... Ik heb een erge hekel aan die term granieten bestand, want dat klinkt alsof er ... Je zal er maar toe behoren. Dan klinkt het een beetje alsof je bent opgegeven. En wij hoeven daar verder ook geen energie in te steken, want er is geen eer aan het behalen. Ik vind niet dat je zo naar mensen moet kijken. En dat doet denk ik ook geen recht aan de veelkleurigheid van die groep. Want er is een groep waarvan we weten, daar wil je niet meer aan zitten. Ik bedoel, er zitten ook mensen die terminaal ziek zijn in de bijstand, die wij niet eens oproepen voor een gesprek om te kijken wat er in de laatste drie maanden misschien nog op de arbeidsmarkt mogelijk is. Maar er zitten ook mensen tien jaar in de bijstand die we al een hele tijd niet hebben gesproken bijvoorbeeld, die als zij op een goede

manier bejegend of gestimuleerd worden misschien veel meer mogelijk is dan we denken.

De voorzitter: De heer Van Pelt nog een laatste vraag over de sheet over de bijstandskennmerken?

De heer Van Pelt: Even om een wat helder beeld te krijgen. Ik ga ervan uit dat in de bijstand geen mensen zitten die ziek zijn. Of wel? Ik dacht dat dat een andere categorie was.

De voorzitter: De heer Von Grumbkow.

De heer Von Grumbkow: Als je niet in de ziektewet zit, omdat je een werknemer bent geweest, je kunt ook gewoon ziek in de bijstand zitten. Mensen kunnen ook in de loop der tijd allerlei klachten ontwikkelen, waardoor ze niet aan het werk gaan. Dan zitten ze wel in de bijstand.

Mevrouw Van de Merwe: En in een aanvulling daarop, zien we dat 40 procent van de arbeidsmarkt is flexmarkt. En mensen die daar uitvallen, hebben geen recht op de klassieke WIA en komen daarmee direct in het laatste vangnet terecht. En dat zien we ook meer terug.

De voorzitter: Ik zie nog wat meer vragen opkomen. Wil ik wel even de kanttekening bij geven, we gaan nu heel erg in op de bijstandskennmerken. Dat is sheet 6 van de 16. En zo meteen komen er nog heel veel sheets ook over het onderwerp, specifiek over vanavond. Maar nog een laatste dan van de heer Bootsman.

De heer Bootsman: Even ter korte aanvulling ook. Want ik denk dat het ook gekomen is, omdat de Wajong in 2015 echt heel erg is afgeschoten en dat je bijna niet meer in de Wajong komt. Dat we daarom ook meer arbeidsbeperkten in de bijstand zien.

De voorzitter: En ik zie hier instemmend geknik. Bedankt voor de toevoeging. Dan geef ik het woord weer aan u.

De heer Von Grumbkow: Dat was net ook al even aan de orde toen het ging over, hoe komt het dat het bestand veranderd is? Eigenlijk zou je ook kunnen zeggen, doordat andere routes zijn dichtgezet, is wat als laatste vangnet ooit bedoeld is, de bijstand, ook voor heel veel mensen het eerste vangnet geworden. Als je een zzp'er bent en het lukt niet meer om aan een klus te komen, er is geen ander vangnet op dat moment. Je kunt misschien nog even op je spaargeld teren, maar dat is het dan. Als we kijken, want dit is eigenlijk ook een opstapje naar die landelijke wijzigingen in de Participatiewet en de regionale herijking, een aantal jaar geleden is ook op landelijk niveau gezegd, die Participatiewet moet echt anders. En een heel belangrijke trigger daarin was de toeslagenaffaire. Heeft ook een enorme duw gegeven aan, hoe moet je omgaan met mensen met een vraag of een hulpbehoefte, maar ook het thema bestaanszekerheid. Hoe kunnen we bestaanszekerheid op een goede manier borgen? Landelijk is die als het ware uiteengetrokken in een drietal sporen, de P-wet in Balans. Op de kortste termijn is eigenlijk gezegd, maar ook dat duurt inmiddels al, wat mij betreft, veel te lang, een aantal hardheden heden uit die P-wet moet iets aan gebeuren. Dat gaat over regels

omtrent de aanvraag, wachttermijn, samenwonen, bijverdienen, bufferbudget, allerlei kleinere maatregelen, geen fundamentele herziening, maar wel dingen die echt gaan helpen. Dat wetsvoorstel is er, maar er is nog geen Kamerbehandeling. Er is heel lang gehoopt dat het '25 zou ingaan, toen medio '25. En inmiddels is de koers meer op '26 gericht. Wij zijn wel al druk met de voorbereiding op de implementatie en ook aan het kijken welke dingen we eventueel, gewoon binnen de vrijheid die we hebben, of die u heeft, al naar voren kunnen halen, omdat we zeggen, die helpen sowieso mensen uit de brand. Die vragen misschien wel een beleidskeuze aan onze kant, maar die willen we dan ook wel nemen of in ieder geval voorleggen, voor zover mogelijk. Dat is spoor 1. Spoor 2 is echt een fundamentele herziening van de wet. Daar wordt vanuit de gemeente, vanuit de VNG ook al jarenlang heel hard op gelobbyd van, als je die bestaanszekerheid op een goede manier wil borgen, moet je niet zorgen dat mensen die aan de onderkant zitten qua inkomen een beroep moeten doen op misschien wel 25 verschillende regelingen, die ze ik nog allemaal zelf moeten aanvragen.

De problemen die er zijn met het aanvragen van toeslagen, et cetera, of de terugval die er is als iemand iets meer gaat verdienen, dat zijn allemaal dingen die in de fundamentele herziening van de wet zouden moeten worden beetgepakt. Maar daar zijn we eigenlijk nog niet. Vanuit een andere rol zat ik daar één, twee jaar geleden heel dicht op. En toen hadden we echt nog de hoop, dat gaat heel snel aangepakt worden. Ik zie dat nu niet heel snel gebeuren, omdat dat eerste spoor is nog relatief makkelijk, maar dat zit ook nog steeds in de pijplijn. Het derde spoor is niet volgtijdelijk, want dat pakken we nu ook al op, gaat over de vakkundigheid van de professionals. Welke vakkennis heb je nodig? Maar ook wel, voor wat voor een morele dilemma's kom je te staan? Je moet op een gegeven moment een keuze maken. Doordat die hardheden in spoor 1 worden aangepakt, wordt er ook weer meer afwegingsruimte gecreëerd voor professionals van ons van, wat is het juiste om te doen in deze situatie? De regel biedt de mogelijkheid om een uitzondering te maken of ik mag daar zelf een besluit over nemen binnen mijn mandaat, maar hoe doe ik dat? Aan de ene kant meer harde vakkennis. Aan de andere kant meer competenties. Dat zit in spoor 3. En daar zijn we ook al mee gestart. De raadsinformatiebrief over wat dit regionaal betekent, de landelijke ontwikkelingen waar we gewoon mee moeten dealen, maar ook wel vooral het stuk, waar hebben we zelf keuze in te maken. We zijn erop afgetrapt met de raadsinformatiebrief die hier ook al aan de orde is geweest. Maar de verdere uitwerking van de regionale kaders, daarvoor is het ook echt wachten op, hoe gaat die landelijke regelgeving zich ontwikkelen? Dat komt eraan, ergens dit jaar, de regionale herijking. Net hadden we al ... Het waren nog veel sheets, maar we hebben een stukje ook vooruit gewerkt, zal ik maar zeggen. Die fundamentele wijziging is een traject van jaren, maar we vinden het belangrijk om ook snel, waar mogelijk, al zelf met de gemeenten stappen te zetten. En als het gaat over, op welke doelgroepen moeten we ons richten, heeft het algemeen bestuur al een richting meegegeven. En je kunt eigenlijk vanuit 3 perspectieven kijken naar het bestand of de mensen die in het bestand zitten, de 6.300 mensen met een uitkering in de regio. Een groep waarvoor werk op een redelijk korte termijn een haalbaar perspectief is. Een groep waarbij werk niet direct een haalbaar perspectief is, maar participeren op andere manieren wel lukt. Of dat is door vrijwilligerswerk of mantelzorg of onbetaald werk als opstap of eerst ruimte te maken voor een opleiding, die niet meteen leidt tot een baan. En een derde groep, als werk ook op termijn geen haalbaar perspectief is. Ik gaf daarnet een aantal voorbeelden van. Mensen waarvan wij het op zo'n manier hebben

gedefinieerd of zullen definiëren, want die definitie hebben we nog niet, voor de duidelijkheid, dat iedereen wel zo ongeveer een beeld zal hebben, dat is een groep, om het zo maar even te zeggen, die heeft een uitkering en die wil je verder niet lastigvallen met wat dan ook. Dat zal gaan over een relatief beperkte groep, omdat ook in ieder geval mijn blik is dat er met heel veel mensen wel iets kan. Alleen de vraag is, hoe krijgen we dat voor elkaar? Voor ons is dat, en voor de GR Sociaal, die indeling kan er ook toe leiden dat we weten, op welke groep gaan we ons nu met welk instrument richten? Waarbij met name in die tweede categorie we heel veel samenwerkingsmogelijkheden met gemeenten zien, omdat dat heel vaak bijvoorbeeld zal gaan over lokale opstapjes naar werk of vrijwilligerswerk, iets betekenen in de samenleving en misschien wel op langere termijn naar betaald werk.

De voorzitter: Een vraag van mevrouw Balorian van de Dordtse VVD. Gaat uw gang.

Mevrouw Balorian: Als je het hebt over die drie categorieën, hebben jullie al in beeld wat het percentage is per categorie, of dat nog niet?

De heer Von Grumbkow: Nee, dat hebben we niet. Landelijk is het nou een derde, een derde, een derde. Het SCP heeft onderzoek gedaan eigenlijk waar ook de belangrijkste conclusie was, hang hier niet al te grote verwachtingen aan. Want je zou heel makkelijk kunnen zeggen, er is een enorme krapte op de arbeidsmarkt. Er zitten hier in de regio 6.300 mensen in een uitkering. Waarom is dat eigenlijk zo? Het SCP heeft daar onderzoek naar gedaan. En die hebben op basis van hun data en onderzoek gezegd, als je het in deze 3 groepen verdeelt, moet je denken aan ongeveer een derde, een derde, een derde. Een derde met relatief weinig afstand tot de arbeidsmarkt, die makkelijk bemiddelbaar zouden moeten zijn. Een groep die echt wel iets kan, maar waarvan je niet moet verwachten dat die op korte termijn betaald aan het werk gaan. En een derde waar, als het gaat over ontwikkelen naar betaald werk, voorlopig of misschien wel nooit meer iets van te verwachten is.

De voorzitter: Volgens mij komt er een vervolgvraag. Klopt? Ja. Gaat uw gang.

Mevrouw Balorian: Want als jullie gaan kijken naar de regionale kaders, is het ook zo dat jullie daar onderzoek naar gaan doen van, wie valt onder welk kopje of ...

De heer Von Grumbkow: De indeling op deze manier hebben we nooit gedaan. En ik vind het wel echt belangrijk dat die er komt, maar ik maak daarbij wel meteen de opmerking dat ik wil voorkomen dat mensen in een hok worden geplaatst, vooral in een hok waar ze nooit meer uitkomen. En dat in welk hokje je iemand plaatst ook heel erg te maken heeft met de interactie en de kwaliteit van de interactie vanuit onze kant of vanuit een gemeente, waar misschien wel een welzijnswerker met iemand spreekt. De manier waarop iemand benaderd wordt en de kansen die een professional die tegenover iemand zit ziet, zijn ook misschien wel bepalend voor in welke categorie iemand terechtkomt. Waarbij ik wel meteen zeg, die laatste categorie zou zodanig gedefinieerd moeten zijn dat daar weinig discussie over is. Maar of het een eentje is of een tweetje, daar hebben wij intern ook al leuke gesprekken over, om het zo maar even te zeggen. Maar het is wel degelijk de ambitie om die indeling te maken en om die ook zo snel mogelijk te maken. Dat was de sheet over keuze in het bestand. Dan hebben we het Drechtwerk. Wat we als kopje hebben gegeven, van productiebedrijf naar ontwikkelbedrijf. En dat is eigenlijk een

ontwikkeling die je bij de hele traditionele sociale werkvoorziening de afgelopen jaren ziet gebeuren. Er is een productiebedrijf. Ik weet niet wie van u daar weleens is geweest. Dat kun je ook echt zien. Daar worden dingen gemaakt en dingen geproduceerd. En de bedoeling is om dat te ontwikkelen, dat is ook een landelijke ontwikkeling en daar krijgen we ook middelen voor, naar een ontwikkelbedrijf. We zeggen, we hebben mensen in een uitkering of misschien wel geen uitkering die bemiddeld worden naar werk. Vaak is daar iets van een ontwikkelstap nodig. En als die nodig is, dan hebben we een plek nodig om mensen te ontwikkelen, om die ontwikkeling te faciliteren. Ik zei net al iets over de kansen die ik zie in de manier waarop gekeken wordt naar mensen. Dat ik echt het vertrouwen heb dat we daar het maximale uit kunnen halen. Gewoon ook vanuit de ervaring van Drechtwerk met het begeleiden en ontwikkelen van mensen naar werk.

Er ligt, en dat is niet exclusief voor Drechtwerk binnen de GR Sociaal, maar landelijk, een financiële uitdaging. Want wij krijgen geld voor de mensen die in de WSW zitten. Dat klinkt onaardig, maar in letterlijke zin is dat een uitstervende groep, want er worden geen nieuwe mensen meer toegelaten. Maar het financieringsmodel van de sociale werkvoorziening is daar wel op gebaseerd. Maar omdat er geen nieuwe mensen bijkomen en we wel een infrastructuur hebben staan die ooit gebouwd is op een groter aantal mensen, levert dat een financiële uitdaging op. Die lossen we voor een deel op, we hebben ook geld om mensen te laten participeren vanuit de Participatiewet, door activiteiten voor die mensen neer te zetten op de Drechtwerk-locatie. Maar je zal zien, in de loop van de tijd is dat een steeds grotere uitdaging, want die financiering loopt gewoon terug. Om die stap te maken naar ontwikkelbedrijf, waar je bijvoorbeeld ook weer het bedrijfsleven in kan laten participeren, dat gebeurt nu ook, om leerlijnen te ontwikkelen samen met bedrijven, heeft het Rijk geld en ondersteuning ter beschikking gesteld om die stap te maken. Dat gaan wij het komende jaar vatten in een transitieplan van oud naar nieuw. Waarvan ik al kan zeggen, we zijn allang niet meer helemaal oud, we zijn al een stukje nieuw, maar die ontwikkeling moeten we een duw gaan geven. En dat zal hier ook voorbijkomen in uw raad. Ook iets dat al eerder in de presentatie, mede door uw vraagstelling, aan de orde kwam, we hebben ook een grote uitdaging in de arbeidsmarkt, arbeidsmarktregio. Er is een groot tekort aan personeel. En daar liggen natuurlijk tegelijkertijd ook wel grote kansen, vanuit het perspectief Ontwikkelen naar Werk gezien. En dit is een overzicht van wat er allemaal ... Per sector zo ongeveer een inschatting van de tekorten die er zijn, de vacatures die er zijn. En voor een deel zijn dat natuurlijk ook sectoren waar u als raad weer met de tekorten op de arbeidsmarkt wordt geconfronteerd, de zorg. Ook de zorg die vanuit de GR Sociaal wordt geboden. Of het gaat over huishoudelijke hulp of chauffeurs bij Stroomlijn, het zijn allemaal tekortsectoren. Waarbij we ook natuurlijk nadrukkelijk kijken wat wij daar in termen van ontwikkeling in zouden kunnen betekenen. Ik ga weer naar 1. Ik ben weer terug naar 1, of niet? Moeten we even de presentatiemodus aanzetten.

De voorzitter: Clark?

De heer Von Grumbkow: Van alle markten thuis, de wethouder.

De voorzitter: Fijn zo'n allround wethouder. Gaat u verder.

Mevrouw Van Benschop: Ik kan ook op een knopje drukken.

De heer Von Grumbkow: En dan ook echt een hele mooie ontwikkeling is het regionaal Werkcentrum. Ook een landelijke ontwikkeling. In elke arbeidsmarktregio wordt er een Werkcentrum opgezet, waarin allerlei partners samenwerken. En eigenlijk is het idee dat voor werkzoekenden is er een fundamenteel verschil wat nu het regime is waar ze in zitten. Als je een WW-uitkering hebt en je wil of moet aan het werk, dan ben je bij het UWV. Als je een bijstandsuitkering hebt en je wil of moet aan het werk, dan ben je bij de gemeente. In ons geval, bij de GR Sociaal. Als je een niet-uitkeringsgerechtigde bent, zoals dat heet, dan is maar de vraag of je überhaupt ergens terecht komt.

En er is ook een groeiende groep aan mensen, bijvoorbeeld kinderen die geen huis kunnen vinden en ook geen baan hebben die bij hun ouders wonen en die ouders zeggen, maar in de bijstand ga je nooit komen, wij zorgen voor je. Maar eigenlijk, er is ook een groep die gewoon een baan zoekt of een opleiding zoekt. Opleiding eerder niet heeft afgemaakt. En dat zijn allemaal verschillende groepen. En daar hebben we nu niet één benadering voor. En landelijk is gezegd, dat zou er eigenlijk wel moeten zijn. Mensen moeten zich ergens kunnen melden. En dan moet het niet uitmaken of ze een bijstandsuitkering hebben of een WW-uitkering. Die mensen moeten dan gewoon geholpen worden. En dat doen we nu in het Werkcentrum. En dat doen we op drie plekken. Dat is 1 januari dit jaar begonnen. Dat doen we in Alblasterdam, dat doen we op het Leerpark en dat doen we in de hoek van het gebouw van de Sociale Dienst beneden. Is gewoon een ruimte ingericht. Loop vooral een keer langs. De dienstverlening van UWV en de Sociale Dienst is daar uiteraard niet helemaal geïntegreerd. Het zijn grote organisaties met heel veel cliënten. Maar aan de voorkant is het wel zo ingericht dat de eerste persoon die je tegenkomt, die noemen we een gids, die staat jou te woord en gaat met jou kijken, wat wil je, wat zou je kunnen, wat wil je ontdekken, wat zijn je competenties, et cetera? En kan niet alleen maar verwijzen naar, moet je bij het UWV zijn of dan moet je bij de gemeente zijn. Maar opleidingsinstellingen zijn ook aangehaakt, die hun aanbod daar presenteren. Werkgevers zijn aangehaakt, die zich daar presenteren. Er zijn heel veel partijen aangehaakt, om uiteindelijk met elkaar te komen tot één benadering, zowel aan de kant van die werkzoekenden als aan de kant van de werkgevers. Eerdere initiatieven die we hadden, zoals het WerkgeversServicepunt, gaat op in het Werkcentrum, zodat we ook ... Want UWV heeft bijvoorbeeld ook accountmanagers rondlopen. Die zijn ook aan het kijken, kunnen we ergens mensen kwijt of plaatsen? Maar dat deden wij ook. We proberen dat zoveel mogelijk samen te vatten. Er wordt gestuurd vanuit het Regionaal Beraad, waarin bestuurlijk al die partijen vertegenwoordigd zijn. En daar zijn we mee gestart.

De voorzitter: Een vraag van mijnheer Bootsman, GroenLinks.

De heer Bootsman: Dank u wel. Ik vroeg mezelf af, in dit Werkcentrum, zijn daar dan ook de werkgevers vertegenwoordigd, als het bijvoorbeeld gaat om coaching van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt? Dat de werkgevers daar ook iets in kunnen betekenen. Begrijp ik dat goed?

De heer Von Grumbkow: Ja. Opleidingsinstellingen, maar ook werkgevers zitten aan tafel. Het is wel zo dat UWV en de gemeente, de GR Sociaal namens de gemeente, zal ik maar even zeggen, dat zijn de partijen die het echt moeten neerzetten. Het neerzetten van het Werkcentrum als eenheid, waar je ook echt kunt binnenlopen, gezorgd wordt dat je ontvangen wordt, dat er een planning is, et cetera, dat niet iedereen door elkaar rent die

daar een aanbod wil doen, maar dat dat geregistreerd wordt, dat ligt echt bij UWV en gemeente. Maar verder zijn eigenlijk alle partners welkom en zijn er steeds meer die willen aanschuiven. En wat ik ook gewoon heel leuk vind, waar ik heel enthousiast over ben, het is ook pionieren. We weten nog niet precies hoe het werkt.

Heel veel dingen waren van tevoren klaargezet, maar nog niet helemaal uitgedacht, want je kunt het niet kunnen theoretisch uitdenken, maar we moesten wel 1 januari open. En nu lopen er gewoon mensen binnen en zijn we dingen aan het proberen en worden mensen geholpen, op een nieuwe manier. Heel leuk.

De voorzitter: Dat goede nieuws roept een vraag op bij de heer Gündogdu. Gaat uw gang.

De heer Gündogdu: Voorzitter, een tweetal vragen in dit kader. Ik ben even benieuwd, u bent per 1 januari opengegaan, althans het Werkcentrum, maar is er ook zo'n businesscase wat ten grondslag ligt hieraan? En ik ben ook wel benieuwd wie bestuurlijk verantwoordelijk is voor dit gremium, mevrouw Van Benschop.

De voorzitter: Wethouder Van Benschop is bestuurlijk verantwoordelijk, begrijp ik.

Mevrouw Van Benschop: Ik ben voorzitter van de arbeidsmarktregio, vanuit de gemeente verantwoordelijk.

De heer Von Grumbkow: En uw eerste vraag gaat over de businesscase. Vanuit het Rijk zijn er middelen ter beschikking gesteld. Dat is vooral ook bedoeld om het een duw te geven. Want voor een deel is het natuurlijk ook dienstverlening die de afzonderlijke organisaties al deden. En dat is niet het hele verhaal, want je hebt ook gewoon echt geld nodig om het op te starten als je vindt dat er altijd iemand aanwezig moet zijn. En dat was voorheen iemand die gewoon een caseload aan het draaien was. Dan kost het natuurlijk extra geld. Daar zijn we nog naar aan het kijken, maar daar zijn middelen voor.

De voorzitter: Een toevoeging van de wethouder. Gaat uw gang.

Mevrouw Van Benschop: Ik denk, want dit gaat heel erg over de primaire dienstverlening, dat is inderdaad waar dit verhaal over gaat, maar we zijn met al die partners bezig om te kijken, wat kunnen zij bijdragen? Zo hebben we in de Regio Deal een aanvraag gedaan voor een Scholingsfonds. Want het is hartstikke goed dat er mensen zijn die de dienstverlening bieden, maar je zou ook willen dat deze mensen iets hebben in de achterzak om mee te kunnen geven aan die mensen die zich daar melden. We hebben 8 ton gekregen voor het Scholingsfonds. Dat is altijd op basis van cofinanciering. We zijn nu bezig om dat Scholingsfonds ... Dat doen we dan vanuit de economische portefeuille, in samenwerking met de sociale partners ook weer. Dat komt bij Smart Delta vandaan, om het maar even zo te zeggen. Daar is 8 ton aangevraagd. En die moet gematcht worden met andere middelen. Dat kan zijn van werkgevers. Dat kan zijn van kennisinstellingen. Misschien zelfs wel van mensen zelf. We zijn nu bezig om die criteria voor dat Scholingsfonds op te zetten. Werkgevers krijgen ook middelen vanuit het Rijk, zij het een heel klein bedrag in verhouding tot de andere bedragen voor

bijvoorbeeld UWV en gemeente. Maar die krijgen ook middelen om bij te dragen aan het Werkcentrum. Op die manier proberen we in ieder geval alle potjes bij elkaar te brengen, zodat niet iedereen zijn eigen dienstverlening blijft doen, maar je eigenlijk juist kijkt, hoe kunnen we elkaar aanvullen?

Wij hebben het heel vaak gehad over alle cirkeltjes. Welke ruimtes tussen de cirkels moet je met elkaar opvullen? Daar zijn, zij het beperkt, wel middelen voor.

De voorzitter: Bedankt voor de toelichting. Dan gaan we verder met de presentatie.

De heer Von Grumbkow: Dat over het Werkcentrum, met de aanvulling van de wethouder. Die gaan heel erg over de betrokkenheid van partners en ook in de financiering. Samenvattend, ik heb iets verteld over de uitdagingen waarvoor we staan. De aanpassingen aan de Participatiewet, de regionale herijking, het komen tot een aanpak om een zo groot mogelijke groep mensen die nu een uitkering heeft toch aan het werk of aan een ontwikkeling aan deelnemen aan de samenleving te helpen, de ontwikkeling van Drechtwerk, van productiebedrijf naar ontwikkelbedrijf en het Werkcentrum. Dat zijn echt grote ontwikkelingen waarmee we bezig zijn. Een aantal dingen zullen ook hier in de gemeenteraad weer terugkomen. Aanpassing van de verordening. Uitgangspunt voor re-integratie en handhaving zijn we mee bezig. Het transformatieplan van Drechtwerk heb ik iets over verteld. En de raadsinformatiebrief over de arbeidsmarktregio. Dat over de ontwikkelingen bij de GR Sociaal. Dat is niet het einde van de presentatie, maar wel van dit stukje van de presentatie. Loop ik goed in de tijd?

De voorzitter: We lopen aardig netjes in de tijd.

De heer Von Grumbkow: We lopen netjes in de tijd. Ik ga het ook nog heel eventjes over geld hebben dan.

De voorzitter: Dat roept wel altijd veel vragen op. Kijken hoe het loopt.

De heer Von Grumbkow: De houdbaarheid van het sociaal domein. Ik gaf aan het begin van de presentatie al aan, financiën liggen onder een vergrootglas logischerwijze. We zien in het hele sociaal domein verder oplopende kosten door een aantal oorzaken. Belangrijk is natuurlijk vergrijzing, tekorten, de loonkosten. En we zien, er is ook regionaal een aanhoudend hoge vraag naar maatwerkvoorzieningen, maatwerkmiddelen. Die financiële houdbaarheid van het hele sociaal domein staat onder druk. Dat vraagt voor een deel om keuze op Rijksniveau. En lokaal moeten we natuurlijk sowieso inzetten op het dempen van de kosten en het uitvoerbaar houden van de taken. Dat even als kader voor het gesprek over houdbaarheid. Wij krijgen ook veel vragen over, hoe zit het ... We hebben natuurlijk een heel grote begroting. Als je op het niveau van de gemeente Dordrecht kijkt, ik geloof dat 60 procent van de begroting sociaal domein breed is. Dat is niet alleen maar uiteraard de GR Sociaal, maar dat is ook de DG&J en dat zijn allerlei middelen die lokaal nog worden ingezet in het sociaal domein, of het een wijkteams is of buurtwerk. Daar gaat veel geld in om. Onze begroting, van de GR Sociaal, voor de regio hebben we hier uitgesplitst in de drie hoofdopgaven en de bedrijfsvoering. Dat geeft ook even een beeld van, het gaat weliswaar over heel veel geld ... Maar mijn boodschap hiermee is ook, heel veel van dat geld is niet stuurbaar. En

dat zegt niks over het deel dat wel stuurbaar is. Daar hebben we ook echt met elkaar een opgave. En daar hebben gemeenten ook een beleidsmatig een keuze in te maken. Het gaat wel, maar ook dan, over een relatief klein deel van onze begroting.

Als je bijvoorbeeld kijkt bij bestaanszekerheid versterken, dat gaat over inkomensondersteuning. Dat is gewoon het verstrekken van uitkeringen. Die kunnen we niet ... Zullen we blijven doen. Kunnen we wel beïnvloeden door het aantal te verminderen, door mensen aan het werk te helpen. Dat helpt natuurlijk ook meteen. Maar de speelruimte daarin, het deel dat beïnvloedbaar is, is relatief klein. Zijn daar vragen over? Als het gaat over de financiële opgave bij gemeente en ook bij ons, dan hebben we een bestuurlijke opdracht, een toekomstbestendig sociaal domein die in verschillende sporen is uitgezet. En de eerste, dat staat ook al in de stukken, dat is een bestuurlijk afspraak die al gemaakt is. De apparaatskosten van de GR Sociaal gaan niet stijgen, ook niet als het volume stijgt. Eigenlijk is dat een taakstelling die we op ons nemen. En wij denken dat dat haalbaar is door processen efficiënter te organiseren, beter samen te werken met gemeenten, et cetera. Dat neemt niet weg dat het grote geld zit echt in beleidskeuzen die aan gemeenten zijn, want dat spoor 1 kan ook echt over miljoenen gaan. Dat weet ik nu nog niet precies. Dat hangt heel erg af van wat de volumegroei daadwerkelijk is. Maar in spoor 2 zit echt de keuzen die gemaakt worden door gemeenten op beleidsmatig niveau. Daar zit potentieel het meeste geld, maar is natuurlijk aan u of u daar ook daadwerkelijk het meeste geld uithaalt. En het derde spoor is dan nog onderzoek naar kansen die samenwerking kunnen bieden. Zo zijn we bijvoorbeeld met de DG&J in gesprek om te kijken, wat kunnen we samen doen op jeugd? Kan zeker ook iets opleveren. Dat is wat ik op dit moment over de financiële opgave ... Dat was niet de kern van deze presentatie uiteraard, want we komen ongetwijfeld dit jaar nog te spreken over de financiële opgave en de rol die de GR Sociaal daarin moet of zou moeten spelen. En anders wel mijn buurvrouw. Maar goed, ik wilde dit kader wel even meegeven.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie nog twee sheets staan. Maar zijn eigenlijk twee vragen, of er nog vragen zijn van de commissie? Ik ga gewoon even rondkijken. Zijn er nog vragen van de commissie?

De heer Von Grumbkow: Dat kan nog over deze vraag gaan inderdaad.

De voorzitter: Even kijken. De heer Bootsman, als eerste.

De heer Bootsman: Dank u wel. Ik heb eigenlijk een vraag die hier wel mooi bij aansluit, want die kreeg ik te horen van mevrouw Schnabel van de Partij van de Arbeid. Als jij nu gaat beginnen met werken en je hebt dan nog geen kinderopvang, het moet dan later geregeld worden, zei zij, dat dat vervelend kan zijn. Is het niet handig, als je gaat solliciteren en naar werk begeleid wordt, dat je dan meteen ingeschreven kan worden voor de kinderopvang. Zodra je werk hebt dat dat ook meteen kan gaan lopen. Want anders kan dat ook weer vertraging opleveren, waardoor mensen misschien langer in de bijstand zitten.

De voorzitter: Ik ben benieuwd of dat een keuze van onze gemeente is of dat u daar antwoord op kan geven?

De heer Von Grumbkow: Ik denk niet dat dat een keuze van ons is. Maar tegelijkertijd, ik vind het wel een logische gedachte eigenlijk.

De voorzitter: Wie weet kunnen we daar iets mee. Wethouder, nog een toevoeging? Gaat uw gang.

Mevrouw Van Benschop: Ik denk dat dit wel ... Dit is één ding. Er zijn veel meer drempels die mensen ervaren om überhaupt de stap tot werk te kunnen zetten. En we zijn altijd op zoek, de GR is altijd op zoek naar mogelijkheden om dingen aan elkaar te verbinden, om die drempels te verlagen dan wel weg te nemen. En toevallig heb ik twee weken geleden, vorige week een werkbezoek gehad van een Tweede Kamerlid dat bij ons langskwam. En toen zijn we, ik ben er al vaker geweest, maar nog eens een keer het rondje gegaan over het SamenWerkplein. Ik denk dat dat een van de voorbeelden is over hoe we proberen om allerlei verschillen ... Nu gaat het over kinderopvang. Maar goed, heb je ook weer toeslag bij de Belastingdienst nodig. Dat soort zaken allemaal. Het SamenWerkplein is eigenlijk een plek waar allerlei verschillende instanties, DUO, de Belastingdienst, de Sociale Dienst, help me, er zijn er nog veel meer, die met elkaar samenwerken, waardoor de lijntjes kort zijn. En ik denk dat dit een toevoeging zou kunnen zijn, dat dat nog iets is waar we het over moeten gaan hebben. Maar het is vooral belangrijk, denk ik, om te definiëren, waar zitten al die drempels? Kinderopvang is er één, maar er zijn er echt veel meer.

De heer Von Grumbkow: Wat wel interessant is, dit is typisch zo'n ding dat eigenlijk in de hardheden van die P-wet in spoor 1 is meegenomen. Maar sommige dingen hebben eigenlijk niet betrekking op de P-wet zelf, maar op aanpalende wetgeving. En misschien ligt er wel ergens al een analyse van dingen die aanpalend zijn. Ik ga daar sowieso even naar kijken.

De voorzitter: Dank u wel. En nog een vraag van mevrouw Balorian. Gaat uw gang.

Mevrouw Balorian: Sorry hoor, ik heb echt zoveel vragen gesteld vanavond. Maar de eerste vraag, dan ga ik even terugscrollen naar de regionale herijking, dan gaat het over het gesprek over de nieuwe uitgangspunten voor het re-integratiebeleid en handhaving. Ik vroeg me af, voor wanneer ongeveer staat dat gepland? Misschien is dat al bekend hoor, maar is dat bekend?

De heer Von Grumbkow: Ik kijk even naar de achterbank of daar een planning voor is?

Mevrouw Van de Merwe: Dat is op dit moment nog niet bekend, maar dat heeft mede te maken met de vele onzekerheden die die Participatiewet in balansspoor 2 landelijk met zich meebrengt. Wij moeten ons een beetje verhouden tot ook wel die landelijke agenda. Dat staat ook nog niet gepland. Dat maakt het voor ons ook wat lastig om daarop door te zetten.

De heer Von Grumbkow: Tegelijk zijn er wel een aantal dingen, volgens mij, die we sowieso ook regionaal gaan oppakken. Hoe we kijken naar re-integratie. We hebben net een gesprek gehad over die drie groepen bijvoorbeeld. Ik kan me best voorstellen dat daar een aantal dingen uitgelicht worden, waar we al eerder over in gesprek kunnen.

De voorzitter: Dank u wel. Dat is inderdaad een van die dingen waar die vertraging op zit, op die Participatiewet. U had nog een vraag, mevrouw Balorian.

Mevrouw Balorian: Ik hoop inderdaad dat we niet gaan wachten totdat het landelijk volledig geregeld is, want we zouden denk ik heel veel tijd verliezen als we dat gaan doen. Dat nog als toevoeging. En mijn tweede vraag ging over, het is een beetje in lijn met, maar dan gaat het over de financiële opgave bij gemeentes, en dan spoor 2. Als het gaat om de wijzigingen die gemeenten moeten gaan doorvoeren in het beleidsprogramma. Los van de dingen die we eigenlijk vanavond al hebben gehoord, zijn er nog andere dingen waar de gemeente aan denkt van, hier willen we toch wel hard op inzetten of kan dat nog niet gedeeld worden?

De voorzitter: Dan geef ik hem even aan de wethouder.

Mevrouw Van Benschop: U bent geïnformeerd over het proces rondom ombuigingen. Want u relateert hem nu ook heel specifiek aan de beleidskeuzes die gemaakt worden binnen het sociaal domein. En voor een deel, het zal wat betreft de Participatiewet niet heel breed zijn, maar wel sociaal domein breed, komen die voorstellen gewoon bij de ombuigingsvoorstellen die we zullen presenteren aan de raad. En dan gaat het over die totale lijst. Wij hebben de afspraak met de raad gemaakt dat we niet het exacte bedrag aan voorstellen voorleggen, maar dat we een grote inventarisatie doen, zodat er nog wat te kiezen valt. En daar zullen ook voorstellen van spoor 2, die hier genoemd worden, in zitten.

De heer Von Grumbkow: En op uw eerste vraag in dit rondje, wij zijn absoluut niet aan het wachten op of de wet wel of niet wordt aangepast. Die wet knelt gewoon op een aantal punten en ook met een aantal harde kaders waar we niet omheen kunnen, maar tegelijkertijd is er van alles wel mogelijk. Wij zijn ook verplicht om bepaalde dingen gewoon goed te gaan organiseren of op te pakken of te anticiperen op ontwikkelingen.

De voorzitter: Helder. Dank u wel. Dan zie ik geen verdere vragen vanuit de commissie. Dan wil ik jullie allemaal hartelijk bedanken voor de duidelijke informatie die is gegeven vanavond. Volgens mij hebben we een goed beeld. En dan ga ik aan de commissie vragen, is er zo ook genoeg informatie jullie kant opgegaan of is er nog behoefte aan meer? Ik zie nee geschud. En aangezien dit een technische bijna toelichting was op een raadsinformatiebrief hoeft er ook geen oordeelsvorming over plaats te vinden. Dan wil ik jullie allemaal hartelijk danken voor de fijne vergadering. Neem je kopjes, flesjes en glazen mee naar de pantry. En een hele fijne avond verder. Tot ziens.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 11 maart 2025.

De griffier,

De voorzitter,

A.E.T. Wepster

P.A.C.M. van der Velden